

## **A nemzetközi magánjog munkajogi tárgyú normái és alkalmazási gyakorlatuk<sup>1</sup>**

A magyar nemzetközi magánjog fejlődését az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta az uniós jogegységesítés alapvetően határozza meg.<sup>2</sup> Az uniós jogegységesítés a nemzetközi munkajog területét – a határon átnyúló munkavégzéshez kapcsolódó irányelvi harmonizáció mellett – a szerződéses kötelezettségekre és a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra irányadó joghatósági és kollíziós szabályok egységesítésének megkezdése útján érte el. A tanulmány célja, hogy áttekintse a nemzetközi munkajogi tényállásokra irányadó joghatósági és kollíziós jogi szabályokat.

### **I. A nemzetközi munkajogi tényállásokra irányadó jogforrási rend**

A belső piac megvalósulásának eredményét mutatja, hogy egyre több munkavállaló végez munkát hosszabb–rövidebb ideig külföldön, vagy önállóan, vagy pedig a munkáltató általi kiküldetés keretében. Ennek következményeként a magyar bíróságok előtt is egyre több a nemzetközi elemet tartalmazó munkajogi tényállás. A joghatósági és a kollíziós szabályok esetén is összetett feladat a jogalkalmazó számára az alkalmazandó nemzetközi, uniós vagy belső jogforrás kiválasztása.<sup>3</sup>

#### **1. A jogforrási rend: nemzetközi jog – uniós jog — nemzeti jog**

A nemzetközi egyezmények elsődlegessége az Alaptörvény Q) cikkén alapul.<sup>4</sup> A nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet (a továbbiakban:

---

\* tudományos főmunkatárs, MTA-PTE Összehasonlító és Európai Foglalkoztatáspolitikai és Munkajogi Kutatócsoport

\*\* egyetemi adjunktus, Budapesti Corvinus Egyetem Gazdálkodástudományi Kar

<sup>1</sup> A tanulmány az MTA-PTE Összehasonlító és Európai Foglalkoztatáspolitikai és Munkajogi Kutatócsoport "A személyek határokon átnyúló munkavégzésének munkaerőpiaci, foglalkoztatáspolitikai és munkajogi kihívásai" című kutatás keretei között készült. A kutatócsoport vezetője Kiss György egyetemi tanár.

<sup>2</sup> Vékás Lajos: Nemzetközi kollíziós jog az ezredfordulón. In: Király Miklós (szerk.): *Ius Privatum Ius Commune Europae. Liber Amicorum Ferenc Mádl dedicata*. Budapest, ELTE ÁJK Nemzetközi Magánjogi Tanszék, 2001. 249–264., Burián László: Európai kollíziós jog: Korszak- és paradigmaváltás a nemzetközi magánjogban? *Magyar Jog*, 2012/11. 695–704.

<sup>3</sup> A nemzetközi magánjog irodalmából ld.: Mádl Ferenc – Vékás Lajos: *Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018. különösen: 79-103. o., Burián László: *A nemzetközi magánjog forrásai*. In Burián László – Raffai Katalin – Szabó Sarolta: *Nemzetközi magánjog*. Pázmány Press, Budapest, 2018. különösen: 57-66. o., Nagy Csongor István: *Nemzetközi magánjog*, Harmadik, átdolgozott, bővített kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2017.

<sup>4</sup> Az Alaptörvény Q) cikkének (2) bekezdése kimondja, hogy „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját.” A (3) bekezdés pedig arról rendelkezik, hogy „Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”

Nmjtvr.) 2. §-a akként rendelkezett, hogy „nem lehet alkalmazni e törvényerejű rendeletet olyan kérdésben, amelyet nemzetközi szerződés szabályoz”. A nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény (a továbbiakban: Nmjtvr.) 2. §-a pedig azt mondja ki, hogy „e törvény rendelkezéseit olyan kérdésekben kell alkalmazni, amelyek nem tartoznak [...] vagy nemzetközi szerződés hatálya alá.”

A nemzetközi egyezmények minden esetben maguk határozzák meg a hatályuk terjedelmét. A nemzetközi egyezmények hatályának megállapítása vethet fel értelmezési kérdéseket. Ezek megválaszolásához segítséget jelenthet az egyezményt kidolgozó nemzetközi szervezetnek vagy szakértői csoportnak az egyezmény szövegtervezetéhez készített jelentése<sup>5</sup>. A többoldalú nemzetközi egyezmények esetén figyelemmel kell lenni arra, hogy a tényállás elbírálása szempontjából releváns időállapotban mely államok részesei annak. A nemzetközi egyezmények többsége olyan, hogy csak a részes államok viszonylatában alkalmazható, tehát az illető egyezmény csak az egyezményben részes államokhoz kapcsolódó nemzetközi magánjogi tényállásokra terjed ki, és előzi meg a nemzeti jog rendelkezéseit. A nem részes államokhoz kapcsolódó nemzetközi magánjogi tényállásokra viszont nem terjed ki a hatálya, ezért azok elbírálása során a belső jog rendelkezései az irányadók. Az ilyen tényállások miatt van szükség a párhuzamos nemzeti szabályozásra. Vannak azonban olyan nemzetközi egyezmények, amelyek a részes államokat arra kötelezik, hogy az egyezmény hatálya alá tartozó területeken – a saját jogszabályaik helyébe – az illető nemzetközi egyezménybe foglalt rendelkezéseket a belső jog megfelelő kizárólagos normáivá tegyék. Ez esetben – az uniós rendeletekhez hasonlóan – nemzetközi egységes jogról (*loi uniforme*) beszélhetünk, erre példa a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló Római Egyezménnyel (a továbbiakban: Római Egyezmény<sup>6</sup>).<sup>7</sup> Lehetnek azonban az ilyen típusú egyezménynek olyan rendelkezései is, amelyek csak Szerződő Államok vonatkozásában érvényesülnek. A kétoldalú és a többoldalú nemzetközi egyezmények hierarchiája a nemzetközi jog diszciplinájának a területe. A kétoldalú nemzetközi egyezmény alkalmazása az azt megkötő két állam viszonylatában megelőzi az azonos tárgyú olyan többoldalú nemzetközi egyezmény alkalmazását, amelynek mindkét állam Szerződő Fele.<sup>8</sup>

Az Nmjtvr. 2. §-a nem rendelkezett arról, hogy az uniós rendeletek megelőzik az Nmjtvr. rendelkezéseit. Mindez következett azonban a közösségi – majd uniós – jog elsőbbségének az Európai Közösségek Bírósága / az Európai Unió Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) állandó ítélkezési gyakorlatában kialakított elvéből, megerősítve

---

<sup>5</sup> A Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia égisze alatt elfogadott nemzetközi egyezményeket illetően a jelentéseket lásd az adott egyezményhez kapcsolódó dokumentumok között: <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions>. Az Európai Közösség tagállamai által elfogadott nemzetközi egyezmények jelentései megjelentek a Hivatalos Lapban, lásd például a Brüsszeli Egyezményt illetően a Jenard jelentést és a Schlosser-jelentést: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:1979:059:FULL&from=EN>, a Római Egyezményt illetően pedig a Giuliano-Lagarde-jelentést: [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980Y1031\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980Y1031(01):EN:HTML).

<sup>6</sup> Egyezmény a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról, aláírásra megnyitva Rómában 1980. június 19 -én OJ L 266, 9.10.1980, p. 1–19 (DA, DE, EN, FR, IT, NL), OJ C 169, 8.7.2005, p. 10–22 (CS, ET, LV, LT, HU, MT, PL, SK, SL), OJ L 347, 29.12.2007, p. 3–36 (BG, RO)

<sup>7</sup> Mádl – Vékás (2018) i.m. 93-95. o.

<sup>8</sup> Burián (2018): i. m. 61. o.

ezt a Lisszaboni Szerződést elfogadó kormányközi konferencia záróokmányához fűzött 17. számú nyilatkozattal<sup>9</sup>, továbbá az Alkotmány 2/A. §-ának, majd az Alaptörvény E) cikk (2) és (3) bekezdésének rendelkezéseiből, valamint a 2004. évi XXX. törvénnyel kihirdetett Csatlakozási Szerződés 2. cikkéből.<sup>10</sup> Az Nmjt. 2. §-a a jogforrási hierarchia kérdését már az uniós jogra kiterjedően is rendezi: „e törvény rendelkezéseit olyan kérdésekben kell alkalmazni, amelyek nem tartoznak az Európai Unió általános hatályú, közvetlenül alkalmazandó jogi aktusa vagy [...] hatálya alá”.<sup>11</sup> Az uniós kollíziós, joghatósági, valamint a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályok megelőzik tehát a nemzeti szabályokat. Az uniós rendeletek egyikének sem teljes azonban a tárgyi hatálya, ebből következően a rendeletek által nem szabályozott területeken fennmaradt a tagállami jogalkotó szabályozási hatásköre (ún. „maradványhatáskör”). Az uniós jog által nem rendezett területek autonóm értelmezéssel (az uniós jognak megfelelően, a rendeletek céljával összhangban, figyelemmel a Bíróság joggyakorlatára) történő meghatározása ugyanakkor korántsem egyszerű, hiszen az egyes rendeletek nem mindig körvonalazzák egyértelműen saját hatályukat. Erre tekintettel különösen nagy a szerepe a Bíróság jogértelmező tevékenységének. Ami az uniós jog és az azonos tárgykörű nemzetközi megállapodások kollíziós szabályainak viszonyrendszerét illeti, ez magukból az uniós normákból vezethető le. Az uniós rendeletek maguk határozzák meg az azonos tárgykörű nemzetközi egyezményekhez való viszonyukat összhangban az EUMSZ 351. cikkében<sup>12</sup> foglaltakkal.<sup>13</sup>

<sup>9</sup> 17. Nyilatkozat az uniós jog elsőbbségéről

„A Konferencia emlékeztet arra, hogy az Európai Unió Bírósága állandó ítélkezési gyakorlatának megfelelően a Szerződések és a Szerződések alapján az Unió által elfogadott jogi aktusok az említett ítélkezési gyakorlat által megállapított feltételek szerint a tagállamok jogával szemben elsőbbséget élveznek.

A Konferencia továbbá úgy határozott, hogy a Tanács Jogi Szolgálatának az európai uniós jog elsőbbségéről szóló, a 11197/07 (JUR 260) dokumentumban foglalt véleményét csatolja e záróokmányhoz:

«A Tanács Jogi Szolgálatának 2007. június 22-i véleménye

A Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, hogy a közösségi jog elsőbbsége a közösségi jog egyik alapelve. A Bíróság szerint ez az elv az Európai Közösség sajátos természetéből fakad. E megszüllárdult ítélkezési gyakorlat első ítélete (a 6/64. sz. Costa kontra ENEL ügyben hozott 1964. július 15-i ítélet [1]) meghozatalának idején a Szerződésben nem volt említés az elsőbbségre vonatkozóan. Ma ugyanez a helyzet. Az a tény, hogy az elsőbbség elvét a jövőbeli szerződés sem fogja tartalmazni, semmiképpen sem változtat az elv meglétén és a Bíróság meglévő ítélkezési gyakorlatán.»

<sup>10</sup> Erre utal: Burián (2018): i.m. 66. o., ugyanitt Szabó Sarolta ugyanígy: 358-359. o.

<sup>11</sup> Az Nmjt. 2. §-át illetően ld. Somssich Réka: Az új nemzetközi magánjogi törvény és a nemzetközi magánjogi tárgyú európai uniós rendeletek viszonya, kapcsolódási pontjai. Közjegyzők Közlönye, 2018/3. 30–37.

<sup>12</sup> Az EUMSZ 351. cikkének első bekezdése a következőképpen rendelkezik: „Az egyrészről egy vagy több tagállam, másrészről egy vagy több harmadik állam által egymás között 1958. január 1-je előtt, illetve a csatlakozó államok esetében a csatlakozásukat megelőzően kötött megállapodásokból eredő jogokat és kötelezettségeket a Szerződések rendelkezései nem érintik.” A második bekezdés azt is kimondja, hogy Annnyiban, amennyiben ezek a megállapodások nem egyeztethetőek össze a Szerződésekkel, az érintett tagállam vagy tagállamok megteszik a megfelelő lépéseket a megállapított összeegyeztethetlenség kiküszöbölésére.”

<sup>13</sup> Mádl – Vékás (2018): i. m. 95. o.

Tudatos jogalkotói döntés, hogy az Nmjtvt. nem tartalmazza sem az uniós rendeletek, sem a többoldalú, illetve kétoldalú nemzetközi egyezmények felsorolását.<sup>14</sup> Az Nmjtvt.-ben az uniós rendeletekre ott sem történik utalás a normaszövegben, ahol az uniós rendelet által szabályozott területeken kimerült a tagállami jogalkotó szabályozási hatásköre. Nem lehet találkozni tehát az Nmjtvt.-ben olyan, az Nmjtv.-ben még alkalmazott fordulattal, hogy „... §-ok rendelkezéseit az olyan jogviszonyokra kell alkalmazni, amelyekre ... rendelet hatálya nem terjed ki”. A miniszteri indokolás utal azonban az egyes paragrafusokhoz kapcsolódó indokolásban az uniós rendeletekre, s ezzel együtt az Nmjtvt. alkalmazási körére. Az Nmjtvt.-ben az uniós rendeletek akkor jelennek csak meg a normaszövegben (illetve felsorolva a 127. §-ban az Európai uniós követelményekre utaló rendelkezések cím alatt), amikor az uniós jogi aktus felhatalmazása alapján, annak alkalmazásához állapított meg a jogalkotó nemzeti jogi rendelkezéseket.<sup>15</sup> Ezek olyan, a rendeleti felhatalmazáson alapuló végrehajtási rendelkezések, amelyek elfogadása szükséges a rendelet megfelelő alkalmazásához. A rendeletre való utalással történő megjelölésük azért fontos, hogy kitűnjön e rendelkezések uniós jogi eredete.

Hangsúlyozni szükséges, hogy ha egy nemzetközi magánjogi tényállásra egy rendelet vagy nemzetközi egyezmény alkalmazandó is, az e jogi instrumentumok által nem szabályozott kérdésekben az Nmjtv.-re vagy Nmjtvt. az alkalmazandó.

## 2. A nemzetközi munkajogi tényállásokra irányadó jogforrási rend joghatóság esetén

Az Nmjtv.-nek a 2001. május 1. napjától hatályos 61. és 62. §-ai különös joghatósági szabályokat tartalmaztak a munkaügyi jogvitákra<sup>16</sup>. Az Európai Unióhoz való csatlakozásunk óta a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 44/2001/EK rendeletnek (a továbbiakban: Brüsszel I rendelet)<sup>17</sup> rendelkezései elsőbbséget élveznek az Nmjtv.-nek a munkaszerződésből eredő jogvitákra irányadó joghatósági szabályaival szemben.

<sup>14</sup> A jogalkalmazói munkát az Igazságügyi Minisztérium Nemzetközi Magánjogi Főosztálya által rendszeresen frissített lista segíti, alkalmazásához fontos elolvasni a „Megjegyzések a lista használatát illetően” c. pontot (6. o.):

Magyarország és más államok viszonylatában a polgári igazságügyi együttműködés területén hatályban lévő uniós és nemzetközi jogforrások listája a következő linken érhető el: <http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/magyarorszag-es-mas-allamok-viszonylataban-a-polgari-igazsagugyi-egyuttmukodes-teruleten-hatalyban-levo-unios-es-nemzetkozi-jogforrasok>

<sup>15</sup> Ld: Nmjtvt. 81. §, 101. § (1) bekezdése, 106. §, 59. §, 77. §, 30. §, 3. § c) pont

<sup>16</sup> „61. § Munkaszerződésből eredő, a munkavállaló által a munkáltató ellen indított perekben eljárhat magyar bíróság akkor is,

a) ha a szokásos munkavégzés helye belföldön van, illetőleg utoljára belföldön volt; illetve

b) ha a munkáltatónak az a telephelye, amely őt alkalmazta, belföldön található, feltéve, hogy a szokásos munkavégzés helye nem ugyanazon államban van, illetőleg volt.”

„62. § Fogasztói szerződésből, illetőleg munkaszerződésből eredő jogvitákban a 60-61. § és az 54. § szerinti joghatóság, illetőleg a felek által kikötött joghatóság (62/F-62/H. §) kivételével egyéb joghatósági okra nem lehet hivatkozni.”

<sup>17</sup> A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról HL L 12., 2001.1.16., 1-23. o.

A Brüsszel I rendeletet pedig 2015. január 10. napjától felváltotta a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló 1215/2012/EU rendelet (a továbbiakban: Brüsszel Ia rendelet).<sup>18</sup> A rendeletek alkalmazása szempontjából néhány tagállam helyzete külön megítélés alá esik. Dánia – a számára az EUMSZ-hez csatolt (22). jegyzőkönyv 1. és 2. cikkében biztosított lehetőséggel élve – kizárta az EUMSZ 81. cikke alapján a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretében történő uniós jogegységesítési folyamatban való részvételét. Az Európai Unió és a Dán Királyság között kötött megállapodás értelmében a Brüsszel I rendelet<sup>19</sup>, illetve a Brüsszel Ia rendelet rendelkezései<sup>20</sup> is kiterjesztésre kerültek azonban Dániára. Az Egyesült Királyság és Írország az EUMSZ-hez csatolt (21). jegyzőkönyv 1-3. cikkében pedig ún. *opt in* lehetőséget kötött ki magának. Ez azt jelenti, hogy esetről esetre döntenek el, hogy részt vesznek-e az EUMSZ. 81. cikke alapján folytatott igazságügyi együttműködésben. Az Egyesült Királyság és Írország részt vett a Brüsszel I rendelet, illetve a Brüsszel Ia rendelet elfogadásában és alkalmazásában is.<sup>21</sup>

Az Nmjt. különös joghatósági szabályai között (36. Vagyoni jogi ügyek cím alatt) már nincsenek speciális rendelkezések a munkaszerződésből eredő jogvitákra. A Nmjt. javaslatának miniszteri indokolása ezt a következőkkel magyarázza: „A Brüsszel Ia rendelet a tárgyi hatálya alá tartozó, vagyis a polgári és kereskedelmi ügyek döntő többsége tekintetében állapítja meg a joghatóságot azon esetekben, amikor az alperes lakóhelye az EU valamelyik tagállamában van. E főszabály alól a rendelet négy kivételt állapít meg, amikor az alperes lakóhelyére tekintet nélkül a rendelet alkalmazandó a joghatóság megállapítására: a kizárólagos joghatóság, a joghatósági megállapodáson alapuló joghatóság, továbbá a fogyasztó által a másik fél, illetve a munkavállaló által a munkáltató ellen indított eljárások. A nemzeti jogalkotási hatáskör tehát a rendelet tárgyi hatálya alá tartozó azon ügyekre terjed ki, amikor az alperes lakóhelye az EU-n kívül található, és nem áll fenn a fenti kivételek egyike sem. Erre tekintettel nem tartalmaz a Javaslat a fogyasztói szerződésekre, illetve az egyéni munkaszerződésekre<sup>22</sup>

---

<sup>18</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról HL L 351., 2012.12.20., 1-32. o.

<sup>19</sup> Megállapodás az Európai Közösség és a Dán Királyság között a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, HL L 299., 2005.11.16.

<sup>20</sup> Az Európai Közösség és a Dán Királyság között a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló megállapodás 3. cikke (2) bekezdésének megfelelően Dánia 2012. december 20-i levelében értesítette a Bizottságot azon határozatáról, amely szerint végrehajtja az 1215/2012/EU rendelet tartalmát. Ld: HL L 79., 2013.3.21., 4. o. Hivatkozva: Gombos Katalin: A Brüsszel Ia rendelet és a készülő nemzetközi magánjogi törvény egymáshoz való viszonya In Berke Barna – Nemessányi Zoltán: Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. I. kötet. HVG ORAC, Budapest 2016. 178. o.

<sup>21</sup> Minden esetben a rendeletek adnak eligazítást abban, hogy az előbbi tagállamokra kiterjed-e a rendelet.

<sup>22</sup> A tanulmányban – az idézésektől eltekintve – az 'egyéni munkaszerződés' terminológiát használjuk. A Brüsszel I rendelet és a Brüsszel Ia rendelet magyar szövegváltozata az 'egyedi munkaszerződés', a Római Egyezmény és a Róma I rendelet magyar szövegváltozata pedig az 'egyéni munkaszerződés' fordulatot alkalmazza. Ennek eredményeként a joghatósági szabályokat elemző magyar jogirodalmi források is döntően az 'egyedi munkaszerződés' terminus technicus-t használják. A joghatósági rendeleteknél az angol szövegváltozatban egységesen az 'individual contracts of employment', a német szövegváltozatban pedig az 'individuelle Arbeitsverträge' fordulat szerepel. A Római Egyezmény német szövegváltozata az

vonatkozó joghatósági szabályokat, mivel e területeket a Brüsszel IA rendelet lefedi.” Az Nmjtvt.-ben így már csak – az Nmjtvt. rendelkezéseihez<sup>23</sup> hasonló szövegezéssel – az Immunitással kapcsolatos rendelkezések<sup>24</sup> alatt fordulnak elő egyéni munkajogi igényérvényesítéssel kapcsolatos rendelkezések.<sup>25</sup>

Az Nmjtvt.-ben azért nincsenek tehát az egyéni munkaszerződésekre irányadó joghatósági szabályok az Nmjtvt. miniszteri indokolása szerint, mert a joghatóság megállapítására a Brüsszel Ia rendelet az alperes lakóhelyére tekintet nélkül alkalmazandó a munkavállaló által a munkáltató ellen indított eljárásokban, a munkáltató által a munkavállaló ellen indított eljárásokban viszont a főszabály érvényesül: a Brüsszel Ia rendelet a tárgyi hatálya alá tartozó ügyekben a rendelet alapján kell meghatározni a joghatóságot, ha az alperes lakóhelye az EU valamelyik tagállamában van. A Brüsszel Ia a munkáltató perlését széles körben teszi lehetővé [20. cikk (1) bekezdés<sup>26</sup>, 21. cikk], ezért itt különösebb értelmezési kérdéseket nem merülnek fel. A munkáltató által indított eljárás esetén viszont a 22. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy „a munkaadó kizárólag annak a tagállamnak a bíróságai előtt indíthat eljárást, ahol a munkavállaló lakóhelye található”. E speciális joghatósági okban is visszatükröződik tehát az a főszabály, hogy a munkavállaló a Brüsszel I alapján akkor perelhető, ha a lakóhelye az EU valamelyik tagállamában van, és a 22. cikk értelmében abban a tagállamban perelhető, ahol a lakóhelye van. A Magyarországon lakóhellyel nem rendelkező munkavállaló esetében a Brüsszel Ia rendelet 22. cikke alapján nem lehet tehát eljárást indítani. Kérdés ekként, hogy akkor perelhető-e egyáltalán magyar bíróság előtt egy Magyarországon ún. vendégmunkásként dolgozó és a tagállamokban lakóhellyel nem rendelkező munkavállaló, ha például a munkáltatójának kárt okoz. A Brüsszel Ia rendelet 20. cikke értelmében a rendelet 6. cikke<sup>27</sup> egyéni

---

‘Arbeitsverträge und Arbeitsverhältnisse von Einzelpersonen’, az angol szövegváltozata pedig az „Individual employment contracts” fordulatot tartalmazza. A Róma I rendelet német szövegváltozata az ‘Individualarbeitsverträge’, az angol szövegváltozat pedig az ‘Individual employment contracts’ fordulattal operál.

<sup>23</sup> „62/E. § (1) Külföldi állam vagy külföldi állami szerv elleni eljárásra magyar bíróság vagy más hatóság joghatósággal rendelkezik, amennyiben az eljárás tárgya

b) a külföldi állam (külföldi állami szerv) és magyar állampolgárságú vagy belföldön lakóhellyel rendelkező természetes személy közötti munkaszerződésből vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyból eredő jog vagy kötelezettség, feltéve, hogy a munkavégzés helye belföldön van, illetve utoljára belföldön volt; kivéve, ha a munkavállaló a munkáltató külföldi államnak állampolgára;

<sup>24</sup> „84. § (2) Az államot nem illeti meg immunitás, ha az eljárás tárgya

b) az állam és természetes személy közötti munkaszerződésből vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyból eredő jog vagy kötelezettség, feltéve, hogy a munkavégzés helye az eljárás helye szerinti állam területén van, illetve volt, kivéve, ha a munkavállaló a munkáltató államnak állampolgára vagy közhatalmi funkciót látott el,

<sup>25</sup> Az immunitási kérdések kapcsán ld: A Kúria tájékoztatója a Magyarországon működő külképviseletek bankszámlájára vezetett végrehajtásokkal kapcsolatban az Nmjtvt. 62/C. § c) pontjának és az Nmjtvt. 62/E. § (1)-(2) bekezdéseinek értelmezéséről és a külföldi államok nemzetközi jogon alapuló mentességét sértő jogalkalmazási gyakorlatról. BH 2018/6 Fórum

<sup>26</sup> „A 6. cikk, a 7. cikk 5. pontjának és a munkaadó ellen indított eljárás esetén a 8. cikk 1. pontjának sérelme nélkül az egyedi munkaszerződéssel kapcsolatos ügyekben a joghatóságot e szakasz határozza meg.”

<sup>27</sup> „(1) Ha az alperes nem rendelkezik lakóhellyel valamely tagállamban, valamennyi tagállam bíróságainak joghatóságát, figyelemmel a 18. cikk (1) bekezdésére, a 21. cikk (2) bekezdésére, valamint a 24. és a 25. cikkekre, az adott tagállam joga határozza meg.

munkaszerződésekből eredő ügyekben is alkalmazandó. Ez tehát azt jelenti, hogy ha az alperes nem rendelkezik lakóhellyel vagy székhellyel valamelyik tagállamban, a vele szemben indított perre vonatkozó joghatósági szabályokat főszabályként nem a Brüsszel Ia rendelet, hanem a perbíróság államának joga alapján kell meghatározni.<sup>28</sup> Ha tehát az alperes olyan munkavállaló, aki a tagállamok egyikében sem rendelkezik lakóhellyel, akkor az Nmjtvr.-nek az általános joghatósági szabályai (35. fejezet), valamint a vagyoni jogi ügyekre irányadó joghatósági szabályai (36. fejezet) alapján állapítja meg a bíróság a joghatóságát vagy annak hiányát. Meg kell jegyezni, hogy az Nmjtvr. 2001. május 1. napjától hatályos speciális joghatósági szabályainak (61-62. §-ok) deregulációjával érdemi változás a joggyakorlatban nem várható, mert az Nmjtvr. 61. §-a csak a munkavállaló által a munkáltató ellen indított perekre állapított meg speciális joghatósági szabályokat.

A Brüsszel Ia rendelet alkalmazása szempontjából – és a Brüsszel I rendeletnél ugyanúgy – figyelemmel kell lenni arra, hogy a munkaszerződésből eredő jogvita esetére kikötött joghatósági megállapodásnál nemcsak az egyéni munkaszerződéseknél irányadó joghatósági megállapodásra vonatkozó különös szabályok (23. cikk), hanem a 7. szakasz szerinti, a joghatósági megállapodásokra vonatkozó rendelkezések is alkalmazandók. A 23. cikk rendelkezéseiből<sup>29</sup> – az „e szakasz rendelkezéseitől” fordulatból – eszerint az következik, hogy a 23. cikk rendelkezéseinek érvényesülnie kell nemcsak akkor, ha a felek egy tagállami bíróság joghatóságát kötötték ki, és ezért arra a 25. cikk szerinti, a joghatósági megállapodásokról szóló rendelkezések alkalmazandók, hanem akkor is, ha egy nem tagállami bíróság joghatóságát kötötték ki, de Brüsszel Ia hatálya alá tartozik a tényállás. A Bíróság a C-154/11 sz. Mahamdia ítéletében úgy foglalt állást a Brüsszel I rendelet 21. cikkének értelmezését illetően, hogy nem ellentétes az említett 21. cikkel az, ha egy munkaszerződésbe foglalt megállapodással a felek harmadik állam bíróságának joghatóságát kötik ki, de ez a kikötés csak akkor lehet érvényes, ha az megfelel e rendelet speciális szabályainak, azaz egyéni munkaszerződések esetén a joghatósági megállapodásra vonatkozó 21. cikk szerinti különös követelményeknek is.<sup>30</sup>

A Brüsszel Ia rendelet 25. cikkének rendelkezések tehát csak akkor alkalmazandók, ha a felek – lakóhelyükre való tekintet nélkül – egy bizonyos jogviszonnyal kapcsolatban felmerült vagy a jövőben felmerülő jogviták eldöntésére valamely tagállam bíróságának vagy bíróságainak joghatóságát kötik ki, akkor az e megállapodás szerinti bíróság vagy bíróságok rendelkeznek joghatósággal. A joghatósági megállapodása létezése és

---

(2) Ilyen alperessel szemben a valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező bármely személy az adott tagállamban, állampolgárságára való tekintet nélkül, az adott tagállam állampolgáraival azonos módon igénybe veheti az adott tagállam hatályos joghatósági szabályait, különösen azokat, amelyekről a tagállamoknak a 76. cikk (1) bekezdésének a) pontja szerint értesíteniük kell a Bizottságot.”

<sup>28</sup> Molnár Tibor Tamás: Joghatóság egyes munkaszerződések esetén. In Simon Károly László (szerk): Joghatóság az átdolgozott Brüsszel I. rendeletben Kommentár E-book formátumban. Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 169. o. Letölthető: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/megjelent-joghatosag-az-ardolgozott-brusszel-i-rendeletben-kommentar-e-book>

<sup>29</sup> „E szakasz rendelkezéseitől kizárólag olyan megállapodással lehet eltérni, amely:

1. a jogvita keletkezését követően jött létre; vagy

2. lehetővé teszi a munkavállaló számára az e szakaszban megjelölttől eltérő bíróságok előtt történő perindítást.”

<sup>30</sup> 2012. július 19-i Mahamdia ítélet, C-154/11, ECLI:EU:C:2012:491, 58-66. pontok

érvényessége tekintetében az Nmjtvt. 99. §-ának rendelkezéseit kell alkalmazni viszont akkor, ha felek nem EU-tagállambeli bíróság joghatóságát kötötték ki, de az eljárás mégis magyar bíróság előtt indul, és a magyar bíróságnak – saját joghatósága fennállásának vizsgálata körében – döntenie kell a joghatósági megállapodás jogi sorsáról (létezés, érvényesség, hatályosság, kikényszeríthetőség). Megelőzik azonban a belső jog alkalmazását az Európai Unió által kötött nemzetközi megállapodások, úgy mint a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2007. október 30-án Luganóban aláírt egyezmény,<sup>31</sup> továbbá a joghatósági megállapodásokról szóló, 2005. június 30-i Hágai Egyezmény<sup>32</sup>.

## 2. A nemzetközi munkajogi tényállásokra irányadó jogforrási rend az alkalmazandó jog meghatározása során

A nemzetközi munkajog szempontjából a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló Róma I rendelet (a továbbiakban: Róma I rendelet)<sup>33</sup> az egyéni munkaszerződésekre, a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló Róma II rendelet (a továbbiakban: Róma II rendelet)<sup>34</sup> pedig szervezett fellépésből eredő kártérítési kötelezettségekre vonatkozó szabályozás miatt releváns, tekintettel arra, hogy a Róma I rendelet és a Róma II rendelet hatályba lépésükkor az Nmjtvt. kollíziós szabályainak helyébe léptek.

A Róma I és a Róma II rendeletek *loi uniforme* szabályozást adnak, azaz rendelkezéseik nemcsak a többi uniós tagállam viszonylatában, hanem minden külföldi elemet tartalmazó szerződésre és szerződésen kívüli kötelmi viszonyra alkalmazandó jog meghatározásánál irányadók. A Róma I és a Róma II rendeletek attól függetlenül alkalmazandók tehát, hogy az alkalmazni rendelt jog egy tagállam joga vagy egy Európai Unión kívüli állam joga. Ez pedig azzal a következménnyel jár, hogy a belső jog csak az uniós rendeletek hézagaira adhat kollíziós szabályokat, hiszen bármely állam jogának relációjában felmerült ügyben az adott uniós rendelet mint *loi uniforme* határozza meg az alkalmazandó jogot.<sup>35</sup> A jogalkotó ezért a Róma I rendelet hatályba lépésekor deregulálta az Nmjtvt.-nek a munkaszerződésekre irányadó kollíziós szabályait (Nmjtvt. 51-53. §). Az Nmjtvt. kodifikálásakor pedig a jogalkotó abból indult ki, hogy nem maradt olyan területe az egyéni munkajognak, ahol nemzeti hatáskörébe

<sup>31</sup> Egyezmény a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról OJ L 147, 10.6.2009, p. 5–43

<sup>32</sup> A 2005. június 30-i Hágai Egyezmény a joghatósági megállapodások létezésére és érvényességére alkalmazandó jog meghatározását szabályozza (az egyezmény szövegét kihirdette: HL L 133., 2009.5.29., 3. o.), az egyezménynek az Európai Unió nevében történő jóváhagyásáról ld: Tanács 2014/887/EU határozata, a Magyarázó Jelentés elérhető: <https://publications.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/196d3251-fa6f-11e7-b8f5-01aa75ed71a1/language-hu>.

<sup>33</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I.) OJ L 177, 4.7.2008, p. 6–16

<sup>34</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II.) OJ L 199, 31.7.2007, p. 40–49

<sup>35</sup> Mádl – Vékás (2018): i. m 100. o.



tartozna annak megállapítása, hogy az egyéni munkajog jogviszonyaira alkalmazandó jog meghatározása milyen kollíziós szabályok alapján történjen.

## 2.1. A Róma I rendelet, mint alkalmazandó jogforrás

A szerződéses kötelezettségek területén a nemzetközi munkajog forrásainak meghatározó, de nem kizárólagos „darabja” a Róma I rendelet, amely önálló kollíziós szabályozást ad a külföldi elemet tartalmazó szerződéses munkaviszonyokra. Az e tényállásokra alkalmazandó megfelelő jogforrás kiválasztásához kiindulópontként a Róma I rendelet hatálya és a más uniós, illetve nemzetközi jogforrásokhoz való viszonya szolgál.

A Róma I rendeletnek a Római Egyezmény<sup>36</sup> való kapcsolatára a Róma I rendelet 24. cikke tartalmaz rendelkezést: a Róma I rendelet a Római egyezmény helyébe lép a tagállamokban a 24. cikk szerinti kivételekkel.<sup>37</sup> Eszerint a Róma I rendeletet a 2009. december 17-től<sup>38</sup> kötött szerződésekre kell alkalmazni (28. cikk), amely a Bíróságnak a C-135/15. sz. Nikiforidis ügyben hozott ítéletében foglaltak alapján azt jelenti, hogy a Róma I rendeletet a 2009. december 17. napján vagy azt követően kötött szerződésekre kell alkalmazni. A 2009. december 17. napja előtt kötött szerződésekre pedig az alkalmazandó jogot a 2006. évi XXVIII. törvénnyel kihirdetett<sup>39</sup> *loi uniforme* szabályozást adó Római Egyezmény alapján kell meghatározni,<sup>40</sup> ha a szerződést – a 12/2006. (V. 31.) KÜM határozat alapján – 2006. június 1. napján vagy azt követően kötötték.<sup>41</sup> A Római Egyezmény alkalmazása során figyelemmel kell lenni arra, hogy a

<sup>36</sup> Egyezmény a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról, aláírásra megnyitva Rómában 1980. június 19 -én OJ L 266, 9.10.1980, p. 1–19 (DA, DE, EN, FR, IT, NL), OJ C 169, 8.7.2005, p. 10–22 (CS, ET, LV, LT, HU, MT, PL, SK, SL), OJ L 347, 29.12.2007, p. 3–36 (BG, RO)

<sup>37</sup> „Ez a rendelet a Római Egyezmény helyébe lép a tagállamokban, kivéve azon tagállamok területét, amelyek az Egyezmény területi hatálya alá tartoznak, és amelyekre a Szerződés 299. cikke értelmében e rendelet nem vonatkozik.”

<sup>38</sup> A Helyesbítés a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (Róma I) szóló, 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelethez (Az Európai Unió Hivatalos Lapja L 177., 2008. július 4.) a következőt tartalmazza: „A 16. oldalon, a 28. cikkben a következő szövegrész: «Ezt a rendeletet a 2009. december 17-ét követően kötött szerződésekre kell alkalmazni.» helyesen: «Ezt a rendeletet a 2009. december 17-től kötött szerződésekre kell alkalmazni.»”

<sup>39</sup> 2006. évi XXVIII. törvény a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, Rómában, 1980. június 19-én aláírásra megnyitott egyezmény és jegyzőkönyvei, valamint az azokat módosító egyezmények, továbbá a Ciprusi Köztársaságnak, a Cseh Köztársaságnak, az Észk Köztársaságnak, a Lengyel Köztársaságnak, a Lett Köztársaságnak, a Litván Köztársaságnak, a Magyar Köztársaságnak, a Málta Köztársaságnak, a Szlovák Köztársaságnak és a Szlovén Köztársaságnak az említett egyezményhez és jegyzőkönyveihez történő csatlakozásáról szóló, Brüsszelben, 2005. április 14-én aláírt egyezmény kihirdetéséről (a továbbiakban: 2006. évi XXVIII. törvény).

<sup>40</sup> A Római Egyezményhez született magyarázó jelentés a Guiliano Lagarde Report, amely megjelent a Hivatalos Lapban [OJ C 282, 31/10/1980 P. 0001 – 0050]. Letölthető innen: [https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980Y1031\(01\):EN:HTML](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31980Y1031(01):EN:HTML)

<sup>41</sup> A Római Egyezményhez és jegyzőkönyveihez történő csatlakozásról szóló, Brüsszelben, 2005. április 14-én aláírt egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi XXVIII. törvény 2-5. §-ának hatálybalépése kapcsán lásd a 12/2006. (V. 31.) KÜM határozatot. A Római Egyezmény kollíziós szabályai az egyes uniós tagállamok viszonylatában különböző időpontoktól kezdve váltak alkalmazandóvá. A 12/2006. (V. 31.) KÜM határozat értelmében csatlakozásáról szóló, Brüsszelben, 2005. április 14-én aláírt egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi XXVIII. törvény 2-5. §-a 2006. június 1-jén, azaz kettőezer-hat június

Szerződő Államok az egyezmény értelmezésére vonatkozó hatáskörrel ruházták fel a Bíróságot.<sup>42</sup> Ha pedig a szerződést 2006. június 1. napját megelőzően kötötték, az Nmjtvr. rendelkezései szerint kell meghatározni az alkalmazandó jogot. Az Nmjtvr. alkalmazására tehát csak a Római I rendelet és a Római Egyezmény időbeli hatálya alá nem tartozó egyéni munkaszerződések esetében kerülhet sor. Ha a nemzetközi magánjogi tényállás az Nmjtvr. hatálya alá tartozik, akkor az Nmjtvr. szerződéskötéskor hatályos szövegét kell a jogalkalmazónak figyelembe vennie.<sup>43</sup>

A szerződéskötés időpontja dönti tehát el, hogy melyik jogforrás alapján határozható meg az alkalmazandó jog. Ugyanakkor az uniós jogforrások mellett – a jogforrások hatálya alá nem tartozó nemzetközi magánjogi kérdésekben – a belső jog szabályai az irányadók. Ekképp kiegészítő jelleggel a Római Egyezmény mellett az Nmjtvr., a Római I rendelet mellett pedig az Nmjtvr., majd a 2018. január 1. napjától<sup>44</sup> az Nmjtvr. szabályainak az alkalmazása merülhet fel.<sup>45</sup> Kiemelendő ugyanakkor, hogy mivel az említett uniós jogforrások szabályoznak ún. általános részi kérdéseket is (mint pl. külön rendelkezés a vissza- és továbbutalásra, illetve a közrendre vagy az imperatív normákra), ezért e területeken nem merülhet fel a belső jog alkalmazása.

A Római I rendeletnek az uniós jog egyéb rendelkezéseivel való kapcsolatát a 23. cikk szabályozza (hasonlóan a Római Egyezmény 20. cikke<sup>46</sup>). Eszerint a 7. cikk kivételével e rendelet nem érinti az uniós jog azon rendelkezéseinek alkalmazását, amelyek egy adott kérdéssel kapcsolatban a szerződéses kötelezettségek tekintetében irányadó kollíziós szabályokat írnak elő. A határon átnyúló munkavégzéshez kapcsolódó uniós

---

elsején lépnek hatályba a Magyar Köztársaság, valamint Lettország, Hollandia, Svédország és Szlovénia vonatkozásában. csatlakozásáról szóló, Brüsszelben, 2005. április 14-én aláírt egyezmény kihirdetéséről szóló 2006. évi XXVIII. törvény 2-5. §-a 2006. június 1-jén, azaz kettőezer-hat június elsején lépnek hatályba a Magyar Köztársaság, valamint Lettország, Hollandia, Svédország és Szlovénia vonatkozásában. Lásd ehhez továbbá a 2006. évi XXVIII. törvény javaslatának (I/19138. számú törvényjavaslat) indokolását.

<sup>42</sup> A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én Rómában aláírásra megnyitott egyezménynek az Európai Közösségek Bírósága által történő értelmezéséről szóló, 1988. december 19-i első jegyzőkönyve (HL 1998. C 27., 47. o.; magyar nyelven: HL 2005. C 169., 10. o.) a 2. cikkében ekképp rendelkezik: „Az alábbiakban felsorolt bármely bíróság kérheti a Bíróságtól, hogy előzetes döntést hozzon az előtte folyamatban lévő ügyben felmerülő és az 1. cikkben említett okmányokban foglalt rendelkezések értelmezését érintő kérdés tekintetében, ha úgy véli, hogy a kérdéssel kapcsolatos döntés szükséges ahhoz, hogy ítéletet tudjon hozni: b) a Szerződő Államok bíróságai, amennyiben fellebbviteli bírósággént járnak el.”

<sup>43</sup> Mádl – Vékás (2018): i. m. 465. o.

<sup>44</sup> Az Nmjtvr. 126. §-a átmeneti rendelkezéseket állapít meg a 31–33. alcím alatti eljárásjogi rendelkezéseknek a folyamatban lévő eljárásokra, valamint a 38–40. alcím (külföldi határozatok elismerése és végrehajtása) alatti rendelkezéseknek a törvény hatálybalépése után, illetve előtt hozott határozatokra való alkalmazásának előírásával. Az Nmjtvr. törvényjavaslatának miniszteri indokolása a 126. §-hoz fűzött indokolásban pedig azt rögzíti, hogy „a törvény joghatóságra és alkalmazandó jogra vonatkozó rendelkezéseit a hatálybalépése után indult eljárásokban kell alkalmazni.”

<sup>45</sup> Mádl – Vékás (2018): i. m. 465. o.

<sup>46</sup> „Ezen egyezmény nem érinti azon rendelkezések alkalmazását, amelyek adott ügycsoportok tekintetében kollíziós szabályokat állapítanak meg a szerződéses kötelezettségekre vonatkozóan, és amelyek az Európai Közösségek intézményeinek jogi aktusaiban vagy az ilyen jogi aktusok végrehajtása során harmonizált nemzeti jogszabályokban találhatóak vagy azokba kerülnek belefoglalásra.”

jogforrások<sup>47</sup> közül kiemelendők a munkajogviszonyra kollíziós jogi rendelkezéseket is tartalmazó irányelvek, úgy mint a munkavállalók szolgáltatások nyújtása keretében történő kiküldetéséről szóló 96/71/EK irányelv (a továbbiakban: kiküldetési irányelv),<sup>48</sup> a munkaerő-kölcsönzésről szóló 2008/104/EK irányelv (a továbbiakban: munkaerő-kölcsönzési irányelv)<sup>49</sup> és a munkáltató fizetéseképtelensége esetén a munkavállalók védelméről szóló 2008/94/EK irányelv (a továbbiakban: a munkáltató fizetéseképtelenségéről szóló irányelv)<sup>50</sup>. A kiküldetési irányelv 3. cikkében foglaltakból az következik, hogy a munkavállaló részére biztosítani kell annak az államnak az alapvető munkafeltételeit, amelynek területén a munkáját ideiglenesen végzi, még akkor is, ha a munkaszerződésére alkalmazandó jog változatlan marad. A munkaerő-kölcsönzési irányelv 5. cikke értelmében a kölcsönzött munkavállalókra vonatkozó alapvető munka- és foglalkoztatási feltételeknek – a kölcsönvevő vállalkozásnál töltött kikölcsönzés időtartamára – legalább olyan szintűnek kell lenniük, mintha a kölcsönzött munkavállalót az adott állás betöltésére közvetlenül a kölcsönvevő vállalkozás vette volna fel. A munkáltató fizetéseképtelenségéről szóló irányelv pedig önálló kollíziós szabályokat tartalmaz a transznacionális esetekre – ha egy, legalább két tagállam területén tevékenykedő vállalkozás fizetéseképtelenné válik – a munkavállalók fennálló követeléseinek teljesítésére alkalmazandó jog meghatározásához (9. cikk). Hangsúlyozni kell, az uniós elsőbbség az irányelv átültetésére kibocsátott nemzeti jogszabályokra is vonatkozik.<sup>51</sup>

A Róma I rendelet 25. cikke rendezi a rendeletnek azokhoz a nemzetközi egyezményekhez való viszonyát, amelyek a szerződéses kötelezettségek tekintetében állapítanak meg kollíziós szabályokat. Az (1) bekezdés kimondja, hogy „e rendelet nem érinti az olyan nemzetközi egyezmények alkalmazását, amelyeknek e rendelet elfogadásának időpontjában egy vagy több tagállam a részese, és amelyek a szerződéses kötelezettségek tekintetében kollíziós szabályokat állapítanak meg.”<sup>52</sup> A (2) bekezdés pedig akként rendelkezik, hogy „az e rendeletben szabályozott kérdések vonatkozásában azonban e rendelet – mint a tagállamok közötti rendelet – elsőbbséget

---

<sup>47</sup> A határon átnyúló munkavégzéshez kapcsolódó uniós jogot illetően lásd: [https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/employment\\_and\\_social\\_policy.html?root=default=SUM\\_1\\_CODED=17&locale=hu](https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/employment_and_social_policy.html?root=default=SUM_1_CODED=17&locale=hu)

<sup>48</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 96/71/EK irányelve (1996. december 16.) a munkavállalók szolgáltatások nyújtása keretében történő kiküldetéséről OJ L 18, 21.1.1997, p. 1–6

<sup>49</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 2008/104/EK irányelve (2008. november 19.) a munkaerő-kölcsönzés keretében történő munkavégzésről OJ L 327, 5.12.2008, p. 9–14

<sup>50</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 2008/94/EK irányelve (2008. október 22.) a munkáltató fizetéseképtelensége esetén a munkavállalók védelméről (kodifikált változat) (EGT-vonatkozású szöveg) OJ L 283, 28.10.2008, p. 36–42

<sup>51</sup> Ez már a Római Egyezmény 20. cikke kapcsán rögzítésre került: Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations by Mario Giuliano, Professor, University of Milan, and Paul Lagarde, Professor, University of Paris IOfficial Journal C 282 , 31/10/1980 p. 39. Letölthető: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31980Y1031\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31980Y1031(01)&from=EN)

<sup>52</sup> Magyarország nem részese ilyen, az egyéni munkaszerződések tekintetében munkajogi kollíziós szabályokat megállapító nemzetközi egyezménynek. Ld: A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (Róma I.) 26. cikkének (1) bekezdése szerinti értesítések OJ C 343, 17.12.2010, p. 3–6

élvez a kizárólag két vagy több tagállam között megkötött egyezményekkel szemben”.<sup>53</sup>

## 2.2. A Róma II rendelet, mint alkalmazandó jogforrás

A szerződésen kívüli kötelmi viszonyok területén a nemzetközi munkajog forrásai közül a Róma II rendeletet kell elsősorban kiemelni, amely önálló kollíziós szabályozást ad a külföldi elemet tartalmazó szervezett fellépésből (sztrájk, munkabeszüntetés, stb.) eredő kárfelelősségi tényállásokra. Az e tényállásokra alkalmazandó jogforrás kiválasztásához ekként kiindulópontként szolgál a Róma II rendelet hatálya és a más uniós, illetve nemzetközi jogforrásokhoz való viszonya.

Az Nmjtvr. szabályai határozták meg az alkalmazandó jogot a szerződésen kívüli kötelmi jogviszonyok területén a Róma II rendelet hatályba lépéséig. A Róma II rendelet hatályba lépésével kapcsolatos rendelkezéseket hamar értelmeznie kellett a Bíróságnak. A Róma II rendelet 2007. július 31. napján került az Európai Unió Hivatalos Lapjában kihirdetésre, és az azt követő huszadik napon, vagyis 2007. augusztus 20-án lépett hatályba. Ehhez képest a 31. cikk arról rendelkezik, hogy „ezt a rendeletet a hatálybalépését követően bekövetkező, károkozó eseményekre kell alkalmazni”, a 32. cikk pedig azt mondja ki, hogy „ezt a rendeletet 2009. január 11-től kell alkalmazni, kivéve a 29. cikket, amelyet 2008. július 11-től kell alkalmazni”. A Bíróságnak a C-412/10. sz. Homawoo ügyben hozott határozata értelmében a Róma II rendelet 31. és 32. cikkét úgy kell értelmezni, hogy „a nemzeti bíróság csupán a 2009. január 11-én vagy azt követően bekövetkezett károkozó eseményekre köteles a rendeletet alkalmazni, és hogy a kártérítés iránti eljárás megindításának, illetve az alkalmazandó jog eljáró bíróság általi meghatározásának időpontja nem befolyásolja a rendelet időbeli hatályának a meghatározását.” A Róma II rendelet tárgyi hézagaiban 2017. december 31-ig az Nmjtvr. szabályai határozzák meg az alkalmazandó jogot, és pedig 2009. április napjáig az Nmjtvr. eredeti szabályai, 2009. április 4. napjától pedig az Nmjtvr.-nek a 2009. évi IX. törvénnyel módosított szabályai. 2018. január 1. napjától pedig már az Nmjtv. szabályai alkalmazandók a Róma II rendelet tárgyi hézagaiban.<sup>54</sup> Kiemelendő szintén, hogy mivel a Róma II rendelet szabályoz ún. általános részi kérdéseket is (mint pl. külön rendelkezés a vissza- és továbbutalásra, illetve a közrendre vagy az imperatív normákra), ezért e területeken nem merülhet fel a belső jog alkalmazása.

A Róma II rendelet esetében előzményi nemzetközi egyezmény nincs. A Róma II rendelet a Róma I rendelethez hasonlóan rendezi az uniós jog egyéb rendelkezéseivel (27. cikk), valamint a meglévő nemzetközi egyezményekkel való kapcsolatát (28. cikk)<sup>55</sup>.

---

<sup>53</sup> Lásd az 1991. évi LXI. törvénnyel kihirdetett, Magyar Népköztársaság és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság között a jogsegélyről, valamint a polgári jogi, családjogi és a büntetőügyekre vonatkozó jogi kapcsolatok szabályozásáról szólóan létrejött, Bratislavában, az 1989. évi március hó 28. napján aláírt szerződést, annak Munkajogi rendelkezések c. 50. cikkét.

<sup>54</sup> Mádl – Vékás (2018): i.m. 490. o.

<sup>55</sup> Magyarország nem részese ilyen, a szervezett fellépésből (sztrájk, munkabeszüntetés, stb.) eredő kárfelelősségi tényállásokra irányadó kollíziós szabályozást tartalmazó nemzetközi egyezménynek. Ld: A

## II. A nemzetközi munkajog joghatósági szabályainak uniós rezsimje

### 1. Az egyéni munkaszerződésekre irányadó uniós joghatósági szabályok

Az egyes rendelkezések részletes ismertetésétől eltekintve,<sup>56</sup> e helyütt csak az egyéni munkaszerződés fogalmával kapcsolatos értelmezési kérdések, az 1968. évi Brüsszeli Egyezménytől a Brüsszel Ia rendelet hatálybalépéséig a fejezet szabályozását érintő lényeges változások, valamint a Bíróság gyakorlatának köszönhetően megváltozott egyes tételesjogi rendelkezések kerülnek részletezésre.

Az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény<sup>57</sup> nem tartalmazott önálló rendelkezést az 'egyéni munkaszerződésekre'. A Bíróság azonban az 5. cikk (1) bekezdésének értelmezése során következetesen tekintettel volt a gyengébb fél védelmének követelményére, s ekként az 'egyéni munkaszerződésekre' vonatkozóan lényegesen más joganyag bontakozott ki, mint az egyéb szerződések tekintetében. A Bíróság a Shenavai-ítéletben<sup>58</sup> az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény 5. cikk 1. pontjának<sup>59</sup> értelmezése során úgy foglalt állást, hogy „a munkaszerződéseket – munkaviszonyra vonatkozó egyéb szerződésekhez hasonlóan – meg kell különböztetni a többi szerződéstől, különösen a szolgáltatás nyújtására irányuló szerződésektől, mivel olyan tartós kapcsolatot hoznak létre, amely a munkavállalót bizonyos mértékben a vállalkozás vagy a munkáltató szervezeti keretei közé vonja be”.<sup>60</sup> A bírói jogfejlesztést az Egyezmény 1989-es, San Sebastiánban aláírt módosításával<sup>61</sup> emelték

---

szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló 864/2007/EK rendelet (Róma II.) 29. cikkének (1) bekezdése szerinti értesítések OJ C 343, 17.12.2010, p. 7–11

<sup>56</sup> A Brüsszel Ia rendelet joghatósági szabályainak alapos elemzését adja: Molnár Tibor Tamás: Joghatóság egyes munkaszerződések esetén. In Simon Károly László (szerk): Joghatóság az átdolgozott Brüsszel I. rendeletben. Kommentár E-book formátumban. Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 168-180. o. Letölthető: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/megjelent-joghatosag-az-ardolgozott-brusszel-i-rendeletben-kommentar-e-book>

<sup>57</sup> A tagállamok 1968. szeptember 27-én kötötték meg a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló Brüsszeli Egyezményt. 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters /\* Consolidated version CF 498Y0126(01) \*/ HL L 299., 1972.12.31., 32–42. o. A Brüsszeli egyezmény továbbra is alkalmazandó az EU-tagállamoknak azon területei tekintetében, amelyek az egyezmény területi hatálya alá tartoznak, és amelyekre a Brüsszel I rendelet az Európai Unió működéséről szóló szerződés 355. cikke alapján nem terjed ki.

<sup>58</sup> 1987. január 15-i Hassan Shenavai v Klaus Kreischer ítélet, C-266/85, ECLI:EU:C:1987:11, 16. pont

<sup>59</sup> „A valamely szerződő államban lakóhellyel rendelkező személy más szerződő államban perelhető: 1) ha az eljárás tárgya szerződés vagy szerződéses igény, akkor a kötelezettség teljesítésének helye szerinti bíróság előtt”. Lásd: Köblös Adél: Joghatóság egyedi munkaszerződéseknél. In Wopera Zsuzsa – Wallacher Lajos (szerk.): Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unióban. Complex, Budapest, 2006. 104., 108. o.

<sup>60</sup> A Shenavai ítéletben foglaltak az állandó bírói gyakorlat részévé váltak, ld: 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 39. pont

<sup>61</sup> Spanyolország és Portugália csatlakozása alkalmazásával 1989. május 26-án aláírt egyezmény, OJ L 285., 1989. 10.03., 1. o. Az így, a 4. cikkel beiktatott normaszöveg a következő volt: „The following shall be substituted for Article 5 (1) of the 1968 Convention, as amended by Article 5 of the 1978 Convention: '1. in matters relating to a contract, in the courts for the place of performance of the obligation in question; in matters relating to individual contracts of employment, this place is that where the employee habitually

normaszintre.<sup>62</sup> A Bíróság a Brüsszeli Egyezmény módosított 5. cikkének 1. pontjára vonatkozó ítélkezési gyakorlatában bontotta ki azt, hogy hogyan kell értelmezni az „ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi” fordulatot. A Bíróság – figyelemmel a kezdeti időszakban kialakított joggyakorlatára is – e cikk megfelelő értelmezését illetően úgy foglalt állást, hogy az e cikk szerinti szabályok alkalmazására lehetőség van azokban az esetekben is, amikor a munkavégzésre több tagállamban kerül sor. A Bíróság gyakorlata szerint az 5. cikk 1. pontja szerinti fordulat arra a helyre utal, ahonnan a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeit alapvetően teljesíti<sup>63</sup>, vagy arra a helyre, ahol a szakmai tevékenységeinek tényleges központját kialakította<sup>64</sup>, vagy pedig iroda hiányában arra a helyre, ahonnan a munkavállaló munkájának nagyobb részét végzi.<sup>65</sup>

Az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény helyébe – 2002. március 1. napján hatályba – lépő Brüsszel I rendelet<sup>66</sup> széles körben biztosította a felperes munkavállaló számára a választási jogot, hogy hol indítja meg a munkáltatójával szembeni peres eljárást, míg a munkáltató perindítási lehetőségei a 20. cikk értelmében arra korlátozódtak, hogy a munkáltató kizárólag annak a tagállamnak a bíróságai előtt indíthat eljárást, ahol a munkavállaló lakóhelye található (nem érintve a viszontkereset indításához való jogot annál a bíróságnál, ahol az eredeti kereset folyamatban van). A munkavállalók védelmét szolgálja a 21. cikk azzal, hogy az 5. szakasz rendelkezéseitől csak olyan joghatóságot kikötő megállapodással lehet eltérni, amely vagy a jogvita keletkezését követően jött létre, vagy lehetővé teszi a munkavállaló számára a megjelöltektől eltérő bíróságok előtt történő perindítást (ez praktikusán harmadik állam bíróságainak kikötését is jelentheti<sup>67</sup>). A Bíróság a C-462/06. sz. Glaxosmithkline and Laboratoires Glaxosmithkline ügyben kimondta azt is, hogy a Brüsszel I rendelet 5. szakaszában szereplő rendelkezések megfogalmazásából az következik, hogy „azok nemcsak sajátos, hanem kimerítő jelleggel is rendelkeznek”, és ezért „... az egyedi munkaszerződésekre vonatkozó valamennyi keresetet az e rendelet II. fejezetének 5. szakaszában előírt joghatósági szabályok szerint meghatározott bíróság előtt kell megindítani, másrészt e joghatósági szabályokat az ugyanezen rendeletben megállapított más joghatósági szabályokkal csak akkor lehet módosítani vagy kiegészíteni, ha erre vonatkozóan maga az 5. szakasz kifejezett utalást tartalmaz.” Ez azt jelenti tehát, hogy egyedi munkaszerződések esetén a joghatóság megalapozása érdekében nem lehet hivatkozni az általános és a különös joghatósági szabályokra.<sup>68</sup>

---

carries out his work, or if the employee does not habitually, carry out his work in any one country, the employer may also be sued in the courts for the place where the business which engaged the employee was or is now situated.”.

<sup>62</sup> Lásd: Köblös Adél: Joghatóság egyedi munkaszerződéseknél. In Wopera Zsuzsa – Wallacher Lajos (szerk.): Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unióban. Complex, Budapest, 2006. 104., 108. o.

<sup>63</sup> 1993. július 13-i Mulox IBC Ltd v Hendrick Geels ítélet, ECLI:EU:C:1993:306, 21–23. pontok

<sup>64</sup> 1997. január 9-i Rutten v Cross Medical ítélet, C-383/95, ECLI:EU:C:1997:7, 23. pont

<sup>65</sup> 2002. február 27-i Weber ítélet, C-37/00, ECLI:EU:C:2002:122, 42. pont

<sup>66</sup> A munkaügyi jogvitákra irányadó joghatósági szabályokat a Brüsszel I rendelet 18–21. cikke tartalmazták.

<sup>67</sup> Köblös Adél: A joghatósági megállapodás. Kézirat. Doktori Disszertáció. Szegedi Tudományegyetem, 2008. 97. o. Letölthető: <http://doktori.bibl.u-szeged.hu/5468/>

<sup>68</sup> Glaxosmithkline and Laboratoires Glaxosmithkline ítélet, C-462/06, EU:C:2008:299, 18–19., 24. pont

A Brüsszel I rendelet szintén nem határozta meg sem az 'egyéni munkaszerződés', sem a 'munkavállaló' fogalmát. A Bíróság számos ítéletében tért vissza ahhoz az elvhez, hogy az egyéni munkaszerződésekre irányadó joghatósági rendelkezésben szereplő jogi fogalmakat önállóan és valamennyi tagállamban azonos módon kell értelmezni.<sup>69</sup> Erre figyelemmel pedig nem a nemzeti jog, hanem az uniós jog alapján kell megválaszolni azt a kérdést, hogy mikor minősíthető egy szerződés „egyéni munkaszerződésnek”. A Bíróságnak először a C-47/14. sz. Holterman Ferho Exploitation és társai ügyben kellett a Brüsszel I rendelet 'egyéni munkaszerződés' fogalmát értelmeznie<sup>70</sup>. A Bíróság abból indult ki, hogy mivel a Brüsszel I rendelet a Brüsszeli Egyezmény helyébe lépett, a Bíróság által az ezen egyezmény rendelkezéseire vonatkozóan adott értelmezés a Brüsszel I rendelet rendelkezéseire is érvényes. Kifejtette továbbá a Bíróság a Shenavai-ítélre hivatkozással, hogy „a munkaszerződések ... olyan tartós kapcsolatot hoznak létre, amely a munkavállalót bizonyos mértékben a vállalkozás vagy a munkáltató szervezeti keretei közé vonja, ...”.<sup>71</sup> A Bíróság szerint ezt az értelmezést a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról és a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, Luganóban 1988. szeptember 16-án kötött egyezményhez (a továbbiakban: Luganói Egyezmény) született Jenard–Möller jelentés 41. pontja is megerősíti, amely szerint „a munkaszerződés önálló fogalmát illetően megállapítható, hogy az a munkavállalónak a munkáltatóval szembeni alárendeltségi viszonyát feltételezi”.<sup>72</sup> A Bíróság szerint, ami pedig a 'munkavállaló' fogalmát illeti, a Bíróság már az EUMSZ 45. cikkének, valamint több uniós jogalkotási aktusnak az értelmezése során is megállapította, hogy a munkaviszony lényeges jellemzője az a körülmény, hogy „valamely személy meghatározott ideig, más javára és irányítása alatt díjazás ellenében szolgáltatást nyújt”.<sup>73</sup> A Bíróság ezt követően rögzítette azt is, hogy ezeket a tényezőket a 'munkavállaló' Brüsszel I rendelet 18. cikkének értelmében vett fogalma tekintetében is figyelembe kell venni.<sup>74</sup> Indokolt felhívni a figyelmet arra, hogy Cruz Villalón főtanácsnok indítványában a C-29/10. sz. Koelzsch ítélet alapján a következőkre is hivatkozott: a Római Egyezmény és a Róma I rendelet hivatkozási alapul szolgálhat a Brüsszel I rendelet értelmezéséhez, mert ahogy azt a Bíróság is megállapította: „a nemzetközi magánjog egyik jogi aktusának keretében egy fogalom értelmezése nem vonatkoztatható el a másik egyezményben szereplő kapcsolódó fogalomra”.

<sup>69</sup> Ld. pl. 2012. július 19-i Mahamdia-ítélet, C-154/11, EU:C:2012:491, 42. pont, 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574

<sup>70</sup> A Brüsszeli Egyezmény 5. cikk 1. bekezdéséhez kapcsolódó esetjogában nem merült fel a C-47/14. sz. ügghöz hasonló tényállás. A Római Egyezmény 6. cikke szerinti 'munkaszerződés', illetve a Róma I. rendelet 8. cikke szerinti 'egyéni munkaszerződés' fogalma kapcsán sem született még előzetes döntéshozatali eljárásban olyan ítélet, amely e fogalmak értelmezését az ügghöz hasonló tényállás mellett végezte volna el.

<sup>71</sup> 1987. január 15-i Hassan Shenavai v Klaus Kreischer ítélet, C-266/85, ECLI:EU:C:1987:11, Hivatkozta: 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 39. pont

<sup>72</sup> 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 40. pont

<sup>73</sup> 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 41. pont

<sup>74</sup> 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 42. pont

értelmezésétől, amelyek ugyanezek a területeken határozzák meg a joghatósági szabályokat, és hasonló kifejezéseket használnak”.<sup>75</sup> A Bíróság ugyanakkor azt hangsúlyozta a Brüsszel I rendelet II. fejezet 5. szakaszának céljára utaló emlékeztetéssel, hogy a rendelet célja – figyelemmel a (13) preambulumbekezedésre is – az, hogy az általános joghatósági szabályoktól való eltérés révén megerősített védelmet biztosítson a munkaszerződések gyengébb felei számára; illetve arra, hogy az ’egyéni munkaszerződések’ irányadó joghatósági szabályok nemcsak az általánostól eltérő különös szabályok, hanem olyan rendelkezések, amelyek kötelező alkalmazást követelnek.<sup>76</sup>

A Brüsszel I rendeletet 2015. január 10. napjától a felváltó Brüsszel Ia rendelet a 20–23. szakaszokban szabályozza az egyéni munkaszerződésekre irányadó joghatósági szabályokat. A Brüsszel Ia rendelet továbbra sem határozza meg az egyéni munkaszerződés fogalmát. Kiemelendő, hogy a munkavállaló által indítható eljárás helye tekintetében a Brüsszel Ia rendelet a következő szövegváltozatot tartalmazza a munkáltató lakóhelyétől vagy székhelyétől eltérő tagállamban való perlésére: a munkavállaló megindíthatja az eljárást „annak a helynek a bíróságai előtt, ahol vagy ahonnan a munkavállaló rendszeresen munkát végez, vagy annak a helynek a bíróságai előtt, ahol legutoljára rendszeresen munkát végzett” [21. cikk (1) bekezdés b) pont i. alpont]. Megállapítható, hogy a Brüsszel Ia rendelet új rendelkezése a Bíróságnak az 1968. évi Brüsszeli Egyezményhez és a Brüsszel I rendelethez kapcsolódó állandó gyakorlata alapján került meghatározásra. A Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint a Brüsszel I rendelet rendelkezései tekintetében adott értelmezés a Brüsszel Ia rendeletre vonatkozóan is érvényes, amikor a két uniós jogszabály rendelkezései egyenértékűnek tekinthetők.<sup>77</sup>

A Brüsszel Ia. rendelet – ahogy a Brüsszel I rendelet – 5. szakasza is tehát csak az „egyedi” munkaszerződésekre vonatkozik, ami azt jelenti, hogy e joghatósági szabályokat kollektív szerződésekre nem lehet alkalmazni.<sup>78</sup>

## 2. A jogellenes károkozásra irányadó uniós joghatósági szabályok

Megállapítható, hogy az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény, a Brüsszel I rendelet és a Brüsszel Ia rendelet egyike sem tartalmaz önálló joghatósági szabályokat a szervezett fellépésből (sztrájk, munkabeszüntetés stb.) eredő kárfelelősségi tényállásokra, így az általános joghatósági okok között szabályozott, a jogellenes károkozásokra irányadó

---

<sup>75</sup> 2011. március 15-i Koelzsch ítélet, C-29/10, ECLI:EU:C:2011:151, 33. pont. Hivatkozva: Holterman Ferho Exploitation és társai ügyben született Főtanácsnoki indítvány, 19. pont 16. sz. lábjegyzet.

<sup>76</sup> 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 43-44. pont

<sup>77</sup> 2018. november 15-i Kuhn ítélet, C-308/17, EU:C:2018:911, 31. pont, valamint az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlat, 2019. május 8-i Kerr ítélet, C-25/18, ECLI:EU:C:2019:376, 19. pont

<sup>78</sup> Molnár Tibor Tamás: Joghatóság egyes munkaszerződések esetén. In Simon Károly László (szerk): Joghatóság az átdolgozott Brüsszel I. rendeletben Kommentár E-book formátumban. Országos Bírósági Hivatal, Budapest, 172. o.



joghatósági szabályok<sup>79</sup> alapján kell az eljáró bíróságnak a joghatóság kérdésében állást foglalnia.

A jogellenes károkozásra vonatkozó rendelkezés szövege az 1968. évi Brüsszeli Egyezményhez<sup>80</sup> képest a Brüsszel I rendeletben kiegészült a [kiemelés tőlünk: káresemény] „bekövetkezhet” fordulattal<sup>81</sup>. A Brüsszel Ia rendelet 7. cikk 2. pontjának a szövegezésé<sup>82</sup> pedig megegyezik a Brüsszel I rendelet 5. cikk 3. pontjának szövegezésével.

Az uniós joghatósági rezsimben a ’szerződéses igény’ és a ’jogellenes károkozásból eredő igény’ a nemzeti jogoktól független, autonóm, önálló fogalom. A Bíróság ítéleteiben a két különös joghatósági ok<sup>83</sup> viszonyát akként határozta meg, hogy egymást kizáróan kell alkalmazni őket: egy igény vagy a szerződésekkel kapcsolatos különös joghatósági ok vagy a jogellenes károkozás és a jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel kapcsolatos különös joghatósági ok alá tartozik.<sup>84</sup> A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlat értelmében a jogellenes károkozás esetére meghatározott joghatósági szabály alapja a jogvita és az alperes lakóhelyétől eltérő bíróság közötti különösen szoros kapcsolat megléte, amely a bíróságok megfelelő működése és a hatékony eljárásszervezés céljára tekintettel igazolja e különös joghatóság biztosítását.<sup>85</sup>

A jogellenes károkozás és a jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekmény tehát a nemzeti jogoktól független, autonóm, önálló fogalom, amelyet az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény / Brüsszel I rendelet / Brüsszel Ia rendelet rendszerére és céljaira figyelemmel kell értelmezni. A Bíróság állandó gyakorlata szerint jogellenes károkozással, illetve azzal egy tekintet alá eső cselekménnyel kapcsolatos ügynek minősül minden olyan kereset, amely az alperes felelősségének megállapítására irányul, és nem minősül – a másik különös joghatósági ok szerinti – ’szerződéssel kapcsolatos

---

<sup>79</sup> Lásd az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének 3. pontját, a Brüsszel I rendelet 5. cikkének 3. pontját, valamint a Brüsszel Ia rendelet 7. cikkének 2. pontját.

<sup>80</sup> Az 5. cikk szerint „A person domiciled in a Contracting State may, in another Contracting State, be sued: [...] 3. in matters relating to tort, delict or quasi-delict, in the courts for the place where the harmful event occurred;”

<sup>81</sup> Az 5. cikk szerint a „Valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy más tagállamban perelhető: [...] 3. jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben annak a helynek a bírósága előtt, ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet;”

<sup>82</sup> A 7. cikk szerint a „Valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező személy más tagállamban az alábbiak szerint perelhető: [...] 2. jogellenes károkozással, jogellenes károkozással egy tekintet alá eső cselekménnyel vagy ilyen cselekményből fakadó igénnyel kapcsolatos ügyekben annak a helynek a bírósága előtt, ahol a káresemény bekövetkezett vagy bekövetkezhet;”

<sup>83</sup> A különös joghatósági okok is csak akkor vehetők igénybe, ha az alperes valamelyik tagállamban lakóhellyel rendelkezik.

<sup>84</sup> Ld ehhez: 1983. március 22-i Peters ítélet, C-34/82, ECLI:EU:C:1983:87, 8-14. pontok, 1988. szeptember 27-i Kalfelis-ítélet, C-189/87, EU:C:1988:459, 15–16. pont

<sup>85</sup> Ld ehhez pl: 1976. november 30-i Mines de potasse d'Alsace ítélet, C-21/76, ECLI:EU:C:1976:166, 11. pont, 1995. szeptember 19-i Marinari kontra Lloyd's Bank ítélet, C-364/93, ECLI:EU:C:1995:289, 10. pont, 2002. október 1-jei Henkel-ítélet, C-167/00, EU:C:2002:555, 46. pont, 2004. június 10-i Kronhofer ítélet, C-168/02, ECLI:EU:C:2004:364, 15. pont, 2017. december 6-i Coty Germa ítélet, C-230/16, ECLI:EU:C:2017:941, 47. pont

ügynek<sup>86</sup>.<sup>87</sup> A Bíróság a C-334/00. sz. Tacconi ítéletében<sup>88</sup> a szerződéses tárgyalások jogellenes megszakításával okozott károk megtérítésére irányuló kötelezettséget illetően úgy foglalt állást, hogy az ilyen igény nem szerződéses természetű, hanem a jogellenes károkozásból, illetve azzal egy tekintet alá eső cselekményből eredő igénnyel egy tekintet alá eső, azzal az indokolással, hogy az igény ez esetben a feleket a szerződéses tárgyalások során terhelő jóhiszemű és tisztességes eljárás jogszabályi kötelezettségének a megsértéséből ered.<sup>89</sup> A jogellenes károkozásból, illetve azzal egy tekintet alá eső cselekményből eredő igénynek minősítette továbbá a Bíróság a DFDS Torline ügyben a munkavállalói érdekérvényesítésből (pl. sztrájk) eredő kár érvényesítése iránti igényt, amikor az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény 5. cikk 3. pontjának hatálya alá tartozónak tekintette a sztrájk jogellenességével összefüggően keletkezett, vagy potenciálisan keletkező károkat.<sup>90</sup> Ha tehát a felperes a keresetlevelében – az utolsó példa szerint – szervezett fellépésből eredő kártérítési követelést jelöl meg kereseti igényként, és az igény jogi minőségét illetően nem merül fel ésszerű kétely az eljáró bíróságban, akkor a bíróság a joghatóságát megállapíthatja, amennyiben a jogellenes károkozásra irányuló joghatósági szabály alkalmazási feltétele fennáll.<sup>91</sup>

A Bíróságnak az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény hatálya alatt nagyon hamar választ kellett adnia arra a kérdésre, hogy hogyan kell értelmezni 'az annak a helynek a bírósága előtt, ahol a káresemény bekövetkezett' fordulatot, mit kell tehát a káresemény helyének tekinteni. A Bíróság állandó gyakorlatának részévé vált, hogy e különös joghatósági szabály alkalmazása szempontjából a károkozó cselekményt tanúsító magatartás<sup>92</sup> és a kár bekövetkezésének helye is szolgálhat a joghatóság megállapításának alapjául. A Bíróság szerint a károsult felperest ekként megilleti a választás joga, hogy a károkozó magatartás elkövetésének a helye vagy a kár bekövetkezésének a helye szerinti bíróság előtt terjeszti elő a kártérítés iránti igényét.<sup>93</sup>

---

<sup>86</sup> A szerződéses kötelezettség teljesítésének helye szerinti tagállam bíróságának joghatóságát megalapozó különös joghatósági ok akkor hívható csak fel, ha a felperes által érvényesíteni kívánt követelés (igény) az alperes által önként vállalt kötelezettség megszegéséből ered.

<sup>87</sup> Az 1968. évi Brüsszel Egyezmény gyakorlatában elsőként ez a C-189/87. sz. Kalfelis ügyben került kimondásra (1988. szeptember 27-i Kalfelis-ítélet, C-189/87, EU:C:1988:459, 16–18. pont), majd ezt megerősítette a Bíróság a későbbi döntéseiben is: 2014. március 13-i Brogsitter-ítélet, C-548/12, EU:C:2014:148, 20. pont, 2015. január 28-i Kolassa ítélet, C-375/13, ECLI:EU:C:2015:37, 44. pont

<sup>88</sup> 2002. szeptember 17-i Tacconi ítélet, C-334/00, ECLI:EU:C:2002:499

<sup>89</sup> A Tacconi ítéletről alapost elemzést ad: Bán Dániel: Önkéntességi doktrína: joghatósági ügyekben vagy a polgári jogban is? *Európai Jog*, 2011/2., 18–28. o.

<sup>90</sup> 2004. február 5-i DFDS Torline ítélet, C-18/02, ECLI:EU:C:2004:74

<sup>91</sup> Ehelyütt indokolt hivatkozni, hogy a Kolassa ügyben a Bíróság kimondta: „a 44/2001 rendelet szerinti joghatóság-vizsgálat keretében nem kell átfogó bizonyítási eljárást lefolytatni azon vitatott tényekkel kapcsolatban, amelyek mind a joghatóság kérdése, mind az érvényesített igény fennállása szempontjából relevánsak. Mindazonáltal a nemzeti bíróság a rendelkezésére álló összes információra figyelemmel vizsgálhatja joghatóságát, adott esetben az alperes kifogásait is beleértve.” Ld: 2015. január 28-i Kolassa ítélet, C-375/13, ECLI:EU:C:2015:37, 65. Ld továbbá az ügyben hivatkozott ítéleteket.

<sup>92</sup> A Bíróság ítéleteinek magyar szövegváltozatában ez rendszerint úgy jelenik meg, hogy a 'káresemény bekövetkezésének helye' kifejezést úgy kell értelmezni, mint amely magában foglalja egyrészt azt a helyet, ahol a kár, másrészt azt a helyet, ahol a kárt okozó esemény bekövetkezett.

<sup>93</sup> A Bíróság először *Handelskwekerij G. J. Bier BV v Mines de potasse d'Alsace SA.* ügyben értelmezte az 5. cikk (3) bekezdését, ld: 1976. november 30-i *Mines de potasse d'Alsace* ítélet, C-21/76,

A Bíróság gyakorlata szerint a 'kár bekövetkezésének helye' fordulat értelmezése szempontjából a 'kár' alatt bármilyen – vagyoni és nemvagyoni – kárfajta, kártípus értendő.<sup>94</sup>

A Bíróság gyakorlatában korán rögzült az, hogy a „káresemény bekövetkezése helyének” fogalmát nem lehetséges olyan tágan értelmezni, hogy az magába foglaljon bármilyen olyan helyet (tagállamot), ahol egy ténylegesen más tagállamban bekövetkezett kárt okozó cselekmény hátrányos következményei esetlegesen érzékelhetők.<sup>95</sup> A Bíróság több későbbi ítéletében is megállapította: pusztán az a tény, hogy a felperes pénzügyi veszteségeket szenved el, nem igazolja a felperes lakóhelye szerinti bíróság joghatóságának meghatározását, ha mind a kárt okozó esemény, mind pedig a káresemény más tagállam területén következett be.<sup>96</sup> E gyakorlat elvi alapja az, hogy a Bíróság állandó gyakorlata szerint a különös joghatósági szabályokat megszorítóan kell értelmezni, hiszen a különös joghatósági okokat tartalmazó rendelkezések nem teszik lehetővé az előírt eseteken túlterjeszkedő értelmezést.<sup>97</sup> Az uniós joghatósági szabályok értelmezése során a Bíróság több ítéletében rögzítette: a szabályozás célja, hogy egyszerre tegye lehetővé a felperes számára, hogy könnyen meghatározza, melyik bírósághoz kell fordulnia, és az alperes számára, hogy észszerűen előre láthassa, melyik előtt perelhető.<sup>98</sup>

A Brüsszel Ia rendelet 7. cikk 2. pontjának hatálya alá nemcsak a kártérítés iránti keresetek tartoznak, hanem a C-167/00. sz. Henkel ügyben foglalt ítéleti rendelkezések alapján azok is, amelyek a kár bekövetkezésének megelőzésére irányulnak, mint például a valamely magatartástól való eltiltás iránti kereset<sup>99</sup>. A Bíróság itt a Brüsszeli Egyezmény 5. cikk 3. pontját – mely még nem tartalmazta a „bekövetkezhet” kitételt – úgy értelmezte, hogy értelmét vesztené a szabály, ha ezen

---

ECLI:EU:C:1976:166, 12-24. pontok. A Bíróság az itt megállapított elvi tételeket erősítette meg, illetve értelmezte tovább a következő döntéseiben: 1995. szeptember 19-i Marinari kontra Lloyd's Bank ítélet, C-364/93, ECLI:EU:C:1995:289, 11. pont, 1995. március 7-i Shevill és társai kontra Presse Alliance ítélet, C-68/93, ECLI:EU:C:1995:61, 20. pont, 2004. február 5-i DFDS Torline ítélet, C-18/02, ECLI:EU:C:2004:74, 40. pont, 2004. június 10-i Kronhofer ítélet, C-168/02, ECLI:EU:C:2004:364, 16. pont

<sup>94</sup> Ld. pl.: A Bíróság először 1995. március 7-i Shevill és társai kontra Presse Alliance ítélet, C-68/93, ECLI:EU:C:1995:61, 23. pont

<sup>95</sup> 1995. szeptember 19-i Marinari kontra Lloyd's Bank ítélet, C-364/93, ECLI:EU:C:1995:289, 14. pont

<sup>96</sup> Ld.: 2004. június 10-i Kronhofer ítélet, C-168/02, ECLI:EU:C:2004:364, 20-21. pont, 2015. január 28-i Kolassa ítélet, C-375/13, ECLI:EU:C:2015:37, 48. pont. A Kolassa ügyben a Bíróság olyan értelmezést fogadott el, hogy a károsult felperes lakóhelye szerinti bíróságok a káresemény bekövetkeztének jogcímén joghatósággal rendelkeznek eljárni akkor, ha az említett kár közvetlenül e felperesnek az e bíróságok illetékességi területén székhellyel rendelkező banknál vezetett bankszámláján következik be.

<sup>97</sup> Ld. pl.: 1988. szeptember 27-i Kalfelis-ítélet, C-189/87, EU:C:1988:459, 19. pont, 1998. október 27-i Réunion européenne SA ítélet, C-51/97, ECLI:EU:C:1998:509, 16. pont, 2004. június 10-i Kronhofer ítélet, C-168/02, ECLI:EU:C:2004:364, 14. pont

<sup>98</sup> Ld. pl.: 1992. június 17-i Handte v TMCS ítélet, C-26/91, ECLI:EU:C:1992:268, 14-15., 18. pontok, 2004. február 5-i DFDS Torline ítélet, C-18/02, ECLI:EU:C:2004:74, 36. pont, 2004. június 10-i Kronhofer ítélet, C-168/02, ECLI:EU:C:2004:364, 20-21. pont,

<sup>99</sup> Lásd például a Ptk. 6:523. §-ának rendelkezését: „Károsodás veszélye esetén a veszélyeztetett kérheti a bíróságtól, hogy azt, aki a veszélyt előidézte, az eset körülményeihez képest

a) tiltsa el a veszélyeztető magatartástól;

b) kötelezze a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére;

c) kötelezze megfelelő biztosíték adására.

joghatósági ok alapján egy jogellenes cselekmény megelőzésére irányuló keresetet csak a kár tényleges bekövetkezése után lehetne előterjesztteni.<sup>100</sup>

### **III. A nemzetközi munkajog kollíziós szabályai**

#### **1. A Róma I rendelet és az egyéni munkaszerződések**

##### **1.1. A Róma I rendelet hatálya**

A Róma I rendelet alapján kell meghatározni az alkalmazandó jogot, ha az adott nemzetközi magánjogi tényállás a Róma I rendelet hatálya alá esik.

###### **1.1.1. Területi hatály**

Dánia – az EUMSZ-hez csatolt (22). jegyzőkönyv 1. és 2. cikkében biztosított lehetőségével élve – kizárta az EUMSZ 81. cikke alapján a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretében történő uniós jogegységesítési folyamatban való részvételét. Így Dánia vonatkozásában nem alkalmazandók a rendeletek, kivéve, ha az Európai Unió és a Dán Királyság megállapodást köt valamely rendelet rendelkezéseinek Dániára történő kiterjesztése érdekében, amire a Róma I rendelet esetében nem került sor. A dán fórumok a szerződéses kötelekre alkalmazandó jogot ezért továbbra is a Római Egyezmény alapján határozzák meg. Az – EUMSZ-hez csatolt (21). jegyzőkönyv 1-3. cikke szerinti – ún. *opt in* lehetőséggel élve Írország kezdettől fogva részt vett a Róma I rendelet elfogadásában, az Egyesült Királyság pedig utóbb élt a számára biztosított ún. *opt in* lehetőséggel, és jelezte a rendelet elfogadására irányuló szándékát.<sup>101</sup> Mindezekre tekintettel a Róma I rendelet alkalmazása során a rendelet 1. cikk (4) bekezdése értelmében a „tagállam” kifejezés alatt az uniós tagállamok – Dánia kivételével – értendők. Ki kell emelni ugyanakkor, hogy a Róma I rendelet 3. cikk (4) bekezdésének és 7. cikkének alkalmazása során a tagállam kifejezés viszont valamennyi tagállamot (tehát Dániát is) jelenti.

###### **1.1.2. Tárgyi hatály**

A Róma I rendelet 1. cikke határozza meg az uniós jogforrás tárgyi hatályát. A munkajog vonatkozásában a kivételek és a 8. cikk alapján az állapítható meg, hogy míg az egyéni munkaszerződések a Róma I rendelet tárgyi hatálya alá tartoznak, addig a kollektív szerződések nem, ezért alapvetően a nemzeti jogoknak kell a kollektív munkajog határon átnyúló aspektusait szabályozniuk.<sup>102</sup>

---

<sup>100</sup> 2002. október 1-jei Henkel-ítélet, C-167/00, EU:C:2002:555, 46-49. pont

<sup>101</sup> Lásd: Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. 342. o.

<sup>102</sup> Részletesebben lásd Kovács Erika: Az európai munkajogi kollíziós szabályok elemzése, különös tekintettel a Róma I. rendeletre. Miskolci Jogi Szemle, 2011/2. 128-130. o.

Az egyéni munkaszerződés fogalmát a Róma I rendelet nem határozza meg, ezért a Bíróság által – autonóm értelmezés útján – kialakított (és folyamatosan alakuló) normatartalom az irányadó, azaz a fogalomnak az egyes nemzeti jogoktól eltérő, autonóm jelentéstartalma van. Uralkodó álláspont a jogirodalomban, hogy a munkaszerződés és a munkajogviszony fogalmát uniós szinten egységesen kell értelmezni, és ehhez a Bíróságnak a munkavállaló fogalmára vonatkozó ítélkezési gyakorlatát kell alapul venni, s mivel a munkavállaló fogalmát a Bíróság tágan értelmezi, ezért a munkaviszony fogalmát is tágan kell értelmezni. Kovács Erika ezzel szemben olyan álláspontot fejtett ki, hogy a Bíróságnak a szabad mozgás jogával összefüggésben kialakított, a munkavállaló fogalmának tág értelmezésére épülő ítélkezési gyakorlatát nem lehet automatikusan a határon átnyúló hatású polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés keretében (az EUMSZ 81.– az EKSZ korábbi 65. – cikke alapján) elfogadott Róma I rendelet értelmezéséhez felhasználni.<sup>103</sup> A kiindulópont a Róma I rendelet (7) preambulumbekzdésére tekintettel álláspontunk szerint a következő kell hogy legyen: a (7) preambulumbekzdés szerint a rendelet tárgyi hatályának és rendelkezéseinek összhangban kell lenniük a Brüsszel I rendelettel, amelyet 2015. január 10. napjától felváltott a Brüsszel Ia rendelet, valamint a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló 864/2007/EK rendelettel (a továbbiakban: Róma II. rendelet)<sup>104</sup>.

Az egyéni munkaszerződésekre irányadó uniós joghatósági szabályok kapcsán már hivatkozott C-47/14. sz. Holterman Ferho Exploitation és társai ügyben a Bíróság rögzítette, hogy a 'munkavállaló' fogalmát illetően a Bíróság már az EUMSZ 45. cikkének, valamint több uniós jogalkotási aktusnak az értelmezése során megállapította a következőket: a munkaviszony lényeges jellemzője az a körülmény, hogy „valamely személy meghatározott ideig, más javára és irányítása alatt díjazás ellenében szolgáltatást nyújt”.<sup>105</sup> A Bíróság ezt követően kimondta azt, hogy ezeket a tényezőket a 'munkavállaló' Brüsszel I rendelet 18. cikkének értelmében vett fogalma tekintetében is figyelembe kell venni.<sup>106</sup> A Bíróság hangsúlyozta azt is, hogy a Brüsszel I rendelet II. fejezet 5. szakaszának célját illetően elegendő emlékeztetni arra, hogy a rendelet célja figyelemmel a (13) preambulumbekzdésre is, hogy az általános joghatósági szabályoktól való eltérés révén megerősített védelmet biztosítson a munkaszerződések gyengébb felei számára; illetve arra, hogy az 'egyéni munkaszerződések' irányadó joghatósági szabályok nemcsak az általánostól eltérő különös szabályok, hanem olyan rendelkezések, amelyek kötelező alkalmazást követelnek.<sup>107</sup> A Római Egyezmény és a Róma I rendelet alkalmazása szempontjából az alábbiak emelendők ki.

A C-47/14. sz. Holterman Ferho Exploitation és társai ügyben a Bíróság az alárendeltségi viszonyt kérdésében egy olyan tényállás mellett, miszerint F. Spies

<sup>103</sup> Az uralkodó álláspontot ismerteti Kovács: i. m. 114. o.

<sup>104</sup> Az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (Róma II.) HL L 199., 2007.7.31., 40-49. o.

<sup>105</sup> 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 41. pont

<sup>106</sup> 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 42. pont

<sup>107</sup> 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 43. pont

igazgatói és ügyvezetői minőségében meghatározott ideig a Holterman Ferho javára és irányítása alatt díjazás ellenében szolgáltatást nyújtott, azt az útmutatást adta, hogy egy ilyen viszony fennállását a felek közötti kapcsolatot jellemző összes tényállási elemre és körülményre figyelemmel kell értékelni.<sup>108</sup> Cruz Villalón főtanácsnok indítványában hivatkozott arra, hogy kétségtelen, hogy a Bíróság számos ítéletében elemzi a 'munkavállaló' uniós jog szerinti fogalmát, különösen a jelenlegi EUMSZ 45. cikkel kapcsolatban, de a másodlagos jog konkrét jogi aktsaival kapcsolatban is. Sőt, a főtanácsnok szerint ez az ítélkezési gyakorlat akár olyan értelmezési szempontokat is nyújthat, amelyek más területen is megfelelően alkalmazhatóak. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy az EUMSZ által meghatározott alapvető szabadságok vagy a sajátos célokat követő másodlagos jogi aktusok területén e fogalom értelmezésének nem kell szükségszerűen egyeznie ugyanezen fogalomnak a másodlagos jog egyéb területein való értelmezésével.<sup>109</sup> Cruz Villalón főtanácsnok – ahogy arra korábban már utaltunk – a C-29/10. sz. Koelzsch ítélet alapján hangsúlyozta: a Római Egyezmény és a Róma I rendelet hivatkozási alapul szolgálhat a Brüsszel I rendelet értelmezéséhez, mert ahogy azt a Bíróság is megállapította: „a nemzetközi magánjog egyik jogi aktusának keretében egy fogalom értelmezése nem vonatkoztatható el a másik egyezményben szereplő kapcsolóelvek értelmezésétől, amelyek ugyanezek a területeken határozzák meg a joghatósági szabályokat, és hasonló kifejezéseket használnak”.<sup>110</sup> A főtanácsnok végül elemzését azzal zárta, hogy minden egyes esetben a felek közötti jogviszonyt jellemző összes tényállási elemre és körülményre figyelemmel kell megadni a nemzeti bíróságnak a választ arra a kérdésre, hogy a rendelet értelmében vett 'egyéni munkaszerződésnek' minősül-e a felek közötti jogviszony.<sup>111.112</sup> Kulcsfontosságúnak tekinthető a főtanácsnok azon következtetése, amely szerint önmagában az a tény, hogy a felek között munkaszerződés áll fenn, nem elegendő a rendelet 5. szakasza szerinti különös joghatósági szabályok alkalmazásához, ha a keresettel érvényesített jogot nem erre alapítják.<sup>113</sup>

Álláspontunk szerint a Bíróság C-47/14. sz. ügyben hozott ítélete nem kellőképpen megindokolt a tekintetben, hogy a Brüsszel I rendelet 'egyéni munkaszerződés'

---

<sup>108</sup> Lásd a 2015. szeptember 10-i Holterman Ferho Exploitation és társai ítélet, C-47/14, ECLI:EU:C:2015:574, 45-46. pontjait, e pontokban pedig a Bíróság felhívta a C-229/14. sz. Ender Balkaya v Kiesel Abbruch- und Recycling Technik GmbH ítélet 37. pontját, a Balkaya ügyben hozott ítélet 37. pontja pedig felhívta a C-232/09. sz. Dita Danosa v LKB Lízings SIA. ügyben hozott ítélet 46. pontját.

<sup>109</sup> Holterman Ferho Exploitation és társai ügyben született Főtanácsnoki indítvány, 25. pont.

<sup>110</sup> 2011. március 15-i Koelzsch ítélet, C-29/10, ECLI:EU:C:2011:151, 33. pont. Hivatkozza: Holterman Ferho Exploitation és társai ügyben született Főtanácsnoki indítvány, 19. pont 16. sz. lábjegyzet.

<sup>111</sup> Holterman Ferho Exploitation és társai ügyben született Főtanácsnoki indítvány, 30-32. pontok

<sup>112</sup> A konkrét ügyet illetően a főtanácsnok így foglalt állást: figyelemmel kell lenni arra, hogy „az a körülmény, hogy egy személyre ruházzák valamely társaság ügyvezetésének feladatait, nem zárja ki automatikusan a munkaviszonyra jellemző alárendeltségi tényezőt, valamint, hogy az a körülmény, hogy az igazgatónak részesedése van az általa irányított társaságban, nem zárja ki automatikusan azt, hogy a köztük lévő jogviszony a rendelet szerinti 'munkaszerződésnek' minősüljön”. Ld: Holterman Ferho Exploitation és társai ügyben született Főtanácsnoki indítvány, 36. pont

<sup>113</sup> A főtanácsnok indítványában kiemelte, hogy a német nyelvű változat némileg pontosabban fogalmaz annak megállapításával, hogy „ha az eljárás tárgya egyedi munkaszerződés vagy egyedi munkaszerződésből eredő kérelmek, a joghatóságot e szakasz határozza meg”. Lásd a Főtanácsnoki indítvány 26. pontját.

fogalmának értelmezése során miért hagyatkozzon a nemzeti bíróság a más uniós politikák területén született másodlagos jogi aktusokhoz (úgy, mint csoportos létszámcsoökkentés, várandós munkavállalók) kapcsolódóan kimunkált 'munkavállaló' fogalomra. Ez a kérdésfeltevés épp a főtanácsnoki indítványban kifejtettek szerint indokolt. A főtanácsnok ugyanis azt hangsúlyozta, hogy a nemzetközi magánjog egyik jogi aktusának keretében adott fogalom-értelmezéstől nem lehet eltekinteni egy másik ugyanilyen tárgyú jogforrás esetében. A C-384/10. sz. Voogsgeerd<sup>114</sup>, valamint a C-29/10. sz. Koelzsch ügyekben hozott ítéletek épp e kiterjesztő értelmezés ellen szólnak.<sup>115</sup>

A Róma I rendelet és a Róma II rendelet elhatárolása szempontjából arra kell rámutatni, hogy a Róma I rendelet alkalmazásához nem feltétel a szerződés érvényességének fennállta, a 12. cikk (1) bekezdés e) pontja értelmében a szerződésre alkalmazandó jog irányadó a szerződés érvénytelenségének következményeire is.<sup>116</sup>

A Róma I rendelet tárgyi hatályát illetően indokolt kiemelni, hogy a 2. cikk e) pontja értelmében a rendelet nem terjed ki a joghatósági megállapodásokra. A Bíróság a C-222/15. sz. Hőszig Kft. kontra Alstom Power Thermal Services ügyben azt állapította meg, hogy a nemzeti bíróság nem határozhat a Hőszig által a Róma I rendelet 10. cikkének (2) bekezdésére hivatkozva a vitatott – a jogválasztásra és fórumválasztásra vonatkozó – ÁSZF-kikötés érvényességéről.<sup>117</sup> Ami viszont a Brüsszel Ia rendeletet illeti, a 25. cikk (1) bekezdése kifejezett rendelkezést tartalmaz a joghatósági megállapodásokra alkalmazandó jog meghatározására. A Brüsszel Ia rendelet azonban csak akkor alkalmazható, ha a felek valamely tagállam bíróságának vagy bíróságainak joghatóságát kötik ki.

### 1.1.3. Időbeli hatály

A Róma I rendelet 28. cikke határozza meg az uniós jogi aktus időbeli hatályát, eszerint a rendeletet a 2009. december 17-től kötött szerződésekre kell alkalmazni. A Róma I rendeletet tehát a 2009. december 17. napján vagy azt követően kötött egyéni

---

<sup>114</sup> 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842

<sup>115</sup> A konkrét jogvitát érintően Csöndes Mónika tanulmányában olyan értelmezés mellett foglalt állást, hogy a Brüsszel I rendelet alkalmazása szempontjából a perbeli vezető tisztségviselő nem tekinthető munkavállalónak. A vezető tisztségviselő és a társaság közötti jogviszonyból hiányzik ugyanis a vezető tisztségviselőnek a társasággal szembeni alárendeltségi viszonya, és az e jogviszonyt jellemző fenti sajátosságok alárendeltséget nem alapoznak meg akkor sem, ha a vezető tisztségviselő munkaviszonyban látja el ügyvezetési feladatait. A Brüsszel I rendelet 'egyéni munkaszerződésekre' irányadó rendelkezései éppen ezért csak akkor lehetnek alkalmazhatóak, ha a vezető tisztségviselő a munkakörébe tartozó, de nem a vezető tisztségviselői jogviszonyából fakadó kötelezettségeinek megszegésével okoz kárt a társaságnak mint munkáltatójának. Lásd: Csöndes Mónika: Hol perelhető a vezető tisztségviselő? I-III.: A Bíróság C-47/14. sz. ügyben hozott ítélete a Brüsszel I rendelet 5. cikke 1. és 3. pontjainak, II. fejezete 5. szakaszának (18–21. cikk), valamint 60. cikke (1) bekezdésének értelmezéséről. Céghírnök 2016/10. sz. 11-14. o., Céghírnök 2016/11. sz. 3-4. o.

<sup>116</sup> Szabó Sarolta: Nemzetközi szerződéses kötelmi jog. In Burián László – Raffai Katalin – Szabó Sarolta: Nemzetközi magánjog. Pázmány Press. Budapest, 2018. 362. o.

<sup>117</sup> 2016. július 7-i Hőszig Kft. kontra Alstom Power Thermal Services ítélet, C-222/15, ECLI:EU:C:2016:525

munkaszerződésekre kell alkalmazni. A Róma I rendelet 10. cikke<sup>118</sup> alapján felhívott anyagi jog rendelkezései alapján válaszolható meg az a kérdés, hogy a szerződést mikor kötötték meg.

A C-135/15. sz. Nikiforidis ügyben az előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményező bíróság arra kereste a választ, hogy egy olyan 1996-ban megkötött munkaszerződés esetében, amelynek módosítására a Róma I rendelet hatályba lépését követően került sor a rendelet alkalmazásával jár-e? G. Nikiforidis 1996-tól kezdve egy Nürnbergben található és a Görög Köztársaság által fenntartott általános iskola alkalmazásában állt, mint tanár. A 2010 októbere és 2012 decembere közötti időszak folyamán a Görög Köztársaság 20 262,32 euróval csökkentette G. Nikiforidis korábban a munkaszerződésekre vonatkozó német jog alapján számított bruttó díjazását azzal az indokkal, hogy a görög jogalkotó elfogadta azokat a nemzeti törvények a Görög Köztársaság Európai Bizottsággal, az Európai Központi Bankkal és a Nemzetközi Valutaalappal (ONU) kötött megállapodásainak, valamint a 2010/320 határozatnak a végrehajtását célozták. Görög Köztársaság közsférájában dolgozó valamennyi alkalmazott illetményét csökkenti, függetlenül attól, hogy ezen alkalmazottak Görögország területén vagy külföldön látják el feladataikat. A Bíróság egyrészt rögzítette, hogy „az uniós jogalkotó kizárta, hogy a „Róma I”-rendelet azonnal alkalmazható legyen, és hogy ezáltal hatálya alá tartozzanak a 2009. december 17-e előtt kötött szerződések jövőbeni joghatásai”, másrészt utalt arra, hogy „ellentétes lenne a jogbiztonság elvével, és különösen kedvezőtlen lenne a jogviták kimenetelének előreláthatósága és az alkalmazandó jog bizonyossága szempontjából, amelyek a „Róma I”-rendelet (6) preambulumbekzdése értelmében e rendelet egyik céljának tekinthetők, az az elgondolás, miszerint az eredeti szerződés bármely, 2009. december 17-től kezdődően, közös megegyezéssel történő módosítása folytán e szerződés e rendelet hatálya alá tartozik, és végső soron más kollíziós szabályok vonatkoznak e szerződésre, mint az eredeti megkötésének időpontjában.”<sup>119</sup>

A Bíróság ugyanakkor kimondta, hogy a 28. cikket akként kell értelmezni, hogy „egy 2009. december 17-ét megelőzően létrejött szerződéses munkaviszony csak akkor tartozik e rendelet hatálya alá, ha e viszony a szerződő felek kölcsönös és ezen időponttól kinyilvánított megegyezése alapján olyan terjedelmű módosításon ment keresztül, hogy azt az említett időponttól kezdődően kötött új munkaszerződésnek kell tekinteni, aminek meghatározása a kérdést előterjesztő bíróság feladata.”<sup>120</sup>

---

<sup>118</sup> 10. cikk Hozzájárulás és anyagi érvényesség

(1) A szerződés vagy valamely szerződési feltétel meglétét és érvényességét azon jog határozza meg, amely a szerződés vagy szerződési feltétel érvényessége esetében e rendelet alapján irányadó lenne.

(2) A fél hivatkozhat azonban a szokásos tartózkodási helye szerinti ország jogára annak megállapítása érdekében, hogy hozzájárulását nem adta meg, ha a körülményekből az tűnik ki, hogy nem lenne ésszerű magatartása követelményeinek az (1) bekezdésben meghatározott jognak megfelelően történő meghatározása.

<sup>119</sup> 2016. október 18-i Nikiforidis ítélet, C-135/15, ECLI:EU:C:2016:774, 33-36 pontok

<sup>120</sup> A Bíróság hozzátette azonban: „Ugyanakkor nem kizárt, amint azt a Bizottság megjegyezte írásbeli észrevételeiben, hogy egy, 2009. december 17-ét megelőzően létrejött szerződésen ezen időponttól kezdődően olyan terjedelmű, a szerződő felek közötti megállapodás tárgyát képező módosítást hajtanak végre, amely nem az említett szerződés egyszerű naprakésszé tételét vagy kiigazítását, hanem e szerződő felek közötti új jogviszony létrehozását eredményezi, miáltal az eredeti szerződést úgy kellene tekinteni,



Egyetértünk Kovács Erika azon következtetésével, hogy a Bíróság érvelése nem helytálló, „mivel a munkaszerződés megkötésének időpontja és a munkaviszony fennállásának ténye nem változik a lényeges szerződési feltételek módosításával”. Másrészről hangsúlyozni szükséges, hogy épp a jogbiztonság követelményét veszélyezteti a Bíróság bizonytalan tartalmú – „olyan terjedelmű módosításon ment keresztül, hogy azt az említett időponttól kezdődően kötött új munkaszerződésnek kell tekinteni” meghatározása. A Bíróság értelemezése arra vezet, hogy ilyen esetben a munkaszerződés megkötésének a Róma I rendelet 28. cikke értelmében vett időpontja eltérő módon értelmezhető. A Bíróság ítélete eszerint lehetőséget teremt nemzeti bíróságok számára arra, hogy a szerződést módosítása esetén a polgári jogi dogmatikát félretéve új szerződésnek tekintse a Róma I rendelet alkalmazása szempontjából. A Bíróság ítéletében megjelenik az is, hogy a kérdést előterjesztő bíróság az eltérő értelmezés lehetőségét a különösen hosszú távú munkaviszonyok szempontból vetette fel. Rá kell azonban mutatni: ezen indok alapján bármilyen tartós szerződéses jogviszony esetén felvethető lehet a 28. cikk szerinti időpont eltérő módon történő értelmezése.

## **1.2. A jogválasztás szabadsága a Róma I rendelet 3. cikke alapján**

A szerződéses kötelmi jogi viszonyokra alkalmazandó jog meghatározásánál a Róma I rendelet 3. cikke a felek autonómiájából indul ki: a felek megválaszthatják a szerződésükre alkalmazandó jogot.

### **1.2.1. A 8. cikk (1) bekezdése alapján választott jog**

Az egyéni munkaszerződésre a felek által a 3. cikknek megfelelően választott jog az irányadó. A választható jogrendszerek köre nincs korlátozva. A választott jognak adott esetben kapcsolatban sem kell lennie a szerződéssel.

#### **a) A jogválasztásról szóló megállapodás egyes kérdései a 3. cikk alapján**

A Róma I rendelet 3. cikke számos részletszabályt tartalmaz a felek jogválasztásról szóló megállapodására.

Ha a felek a szerződésükben megjelölik az alkalmazandó jogot, a jogválasztás kifejezett. A feleknek az alkalmazandó jogra vonatkozó kifejezett megállapodását nemcsak a felek egyedi megállapodása foglalhatja magában, hanem akár az általános szerződési feltételek is.<sup>121</sup>

A Róma I rendelet elismeri a hallgatólagos jogválasztást is. A Róma I rendelet magyar nyelvű szövegváltozatában a 3. cikk (1) bekezdés második mondatában a következő szerepel: „a jogválasztásnak kifejezettnek kell lennie vagy annak a szerződés rendelkezéseiből vagy az eset körülményeiből *kellő bizonyossággal* megállapíthatónak kell

---

hogy azt felváltotta egy új, a „Róma I”-rendelet 28. cikke értelmében az itt említett időponttól kezdődően kötött szerződés.” 2016. október 18-i Nikiforidis ítélet, C-135/15, ECLI:EU:C:2016:774, 37 pont

<sup>121</sup> Ferrari, Franco: Internationales Vertragsrecht. Rom I-VO, CISG, CMR, FactÜ Kommentar. C.H. Beck, München, 2012. 38. o.

lennie”. Rá kell mutatni: tekintettel más nyelvi szövegváltozatokra (pl. „clearly demonstrated by the terms of the contract or the circumstances of the case”, sich eindeutig aus den Bestimmungen des Vertrags oder aus den Umständen des Falles ergeben”) és figyelemmel a rendelkezés keletkezéstörténetére is, a magyar nyelvű szövegváltozatnak helyesen a következőképpen kellene szólnia: „...a szerződés rendelkezéseiből vagy az eset körülményeiből *egyértelműen* megállapíthatónak kell lennie”.<sup>122</sup>

A magyar nyelvű szövegváltozat pontosságának jelentősége van a hallgatóságos jogválasztásnak a hipotetikus jogválasztástól való elhatárolása szempontjából. Míg ugyanis az előbbi a felek egyértelmű szándékára, az utóbbi a felek feltételezhető akaratára alapítva határozza meg az alkalmazandó jogot. A hallgatóságos jogválasztást az uralkodó álláspont szerint objektív körülmények alapozhatják csak meg, és segítségével akkor lehet csak az alkalmazandó jogot megállapítani, ha a felek kifejezetten nem választottak jogot. A Róma I rendelet (12) preambulumbekzdése ilyen objektív körülményként utal arra, hogy egy tényezőként kell figyelembe venni a felek arra vonatkozó megállapodását, hogy kizárólagos joghatóságot ruháznak egy tagállam egy vagy több bíróságára a szerződés alapján felmerülő viták eldöntésére. Ahhoz, hogy a hallgatóságos jogválasztás megállapítható legyen, figyelemmel kell lenni az eset összes körülményére és a szerződés rendelkezéseire. A kommentárirodalom szerint hallgatóságos jogválasztásnak tekinti például az ítélkezési gyakorlat azt, ha a felek szerződéses, illetve peres irataikban (ez utóbbi esetben egyezően) egy meghatározott állam jogának jogszabályaira (annak szabályaira) hivatkoznak, vagy egy adott állam jogának előírásai szerint megalkotott általános szerződési feltételt alkalmaznak. Hallgatóságos jogválasztási esetként minősül az is, ha a felek egy korábbi szerződésükben vagy egy kapcsolódó szerződésben kifejezett jogválasztással éltek (ha körülmények jelentősen nem változtak, illetve a körülményeiből más nem következik, pl. nem akarták azt a jogot választani).<sup>123</sup> A Róma I rendelet egyik kommentárja kifejezetten úgy fogalmaz, hogy nem a jogválasztás hiányában alkalmazandó objektív kapcsolóelvekből (mint szokásos tartózkodási hely, a szerződéskötés helye vagy a teljesítés helye) lehet következtetni hallgatóságos jogválasztásra, hanem a szerződés feltételeiből, vagy a felek korábbi vagy későbbi magatartásából. Az objektív kapcsolóelveknek szerepet pedig a 4. cikk (3) bekezdése szerinti kitérítő klauzula alkalmazása körében kell tulajdonítani. Ha tehát a felek akaratára figyelemmel nem alapozható meg a hallgatóságos jogválasztás, akkor a jogválasztás hiányában alkalmazandó jognak a szabályai alapján kell meghatározni az alkalmazandó jogot.<sup>124</sup>

<sup>122</sup> Ezen az állásponton: Csöndes Mónika – Nemessányi Zoltán: Jogválasztás a Római Egyezménytől a Róma I rendeletig In Palásti Gábor – Vörös Imre (szerk.): Európai kollíziós kötelmi jog: A szerződésekre és a szerződésen kívüli jogviszonyokra alkalmazandó európai jog. Krim Bt., Budapest, 2009. 41-45. o.

<sup>123</sup> Calliess, Galf Peter: Rome I Article 3 In Calliess, Galf Peter (ed.): Rome Regulations. Commentary. 2nd. ed., Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015. 100-102. o., Ferrari: i.m. 38-43. o., Mádl – Vékás (2018): i.m. 338. o., Burián László – Czigler Tamás Dezső – Vörös Imre: A kötelmi jog szabályai – szerződések az európai és a magyar nemzetközi kollíziós magánjogban. In: Vörös Imre (szerk.): Európai és magyar nemzetközi kollíziós magánjog. Krim Bt, Budapest, 2010. 204-206. o., A magyar bírói gyakorlatot ismerteti: Nagy: i. m. 131-132. o.

<sup>124</sup> Calliess: i.m. 98. o.

Választásukkal a felek a szerződés egészére vagy annak csak egy részére is meghatározhatják az alkalmazandó jogot. A felek a szerződéses jogviszonyukat – ha ezt racionális szempontok indokolják – adott esetben több jog uralma alá is helyezhetik, például úgy, hogy a szerződésre időben egymást követően választanak több jogot, vagy úgy, hogy a „szerződés feldarabolásával” a szerződés különböző részeire egyidőben különböző jogok alkalmazását rendelik. Ez utóbbi esetre példa, hogy a szerződés létrejöttére és érvényességére a szerződéskötés helye szerinti jogot, a szerződés teljesítésére pedig a teljesítés helye szerinti jogot kötik ki a felek. Egy szerződésre lehet tehát egyszerre több jogot is választani, de jogválasztási megállapodásból egyértelműen következnie kell annak, hogy a szerződés mely részét rendelik egyik, illetve mely részét egy másik jog alá. A kommentáriródlalom szerint, ha ez nem állapítható meg, ha tehát a jogválasztásról szóló megállapodás ellentmondásos, akkor a több jog választására irányuló megállapodás nem ismerhető el jogválasztásnak.<sup>125</sup>

A jogválasztás lehetőségét a Róma I rendelet nem korlátozza a szerződéskötés időpontjára. A felek tehát bármikor, a szerződés bármely stádiumában vagy a jogvita kialakulása után is megállapodhatnak a szerződésükre alkalmazandó jog kikötéséről. A Róma I rendelet szabályai nem adnak arra választ, hogy időben meddig lehet jogot választani. A kommentáriródlalom e kérdésben a nemzeti szabályokra utal, a belső jog szabályai adják meg tehát a választ arra, hogy a jogvita felmerülését követően meddig választhatnak a felek jogot<sup>126</sup>. Az Nmjtvr. nem rendelkezett erről. Az íródlalom egységes volt abban, hogy az utolsó lehetséges időpont, amikor a felek még rendelkezhetnek az alkalmazandó jogról, az a jogvita felmerülése; az uralkodó nézet szerint legkésőbb az elsőfokú eljárásban a bizonyítási eljárás befejezéséig.<sup>127</sup> Az Nmjtvr. 50. § (2) bekezdése viszont már rögzíti: a jogválasztásra legkésőbb a perfelvételi szakban, a bíróság által megállapított határidőn belül van lehetőség.

A Róma I Rendelet (13) preambulumbekzdése nem zárja ki, hogy a felek államilag nem szankcionált normarendszer érvényesülését kössék ki szerződésükre. A kikötéssel egy ilyen szabályrendszer csak az egyébként alkalmazandó jog dispozitív szabályainak a helyébe lép (anyagí jogí jogválasztás<sup>128</sup>) majd, azaz az egyébként alkalmazandó jog kógens szabályainak változatlanul érvényesülnie kell. Az uralkodó jogíródlalmí álláspont szerint ugyanílyen (azaz, csak anyagí jogí jogválasztást eredményező) hatálya van annak is, ha a felek nemzetközí egyezmény – a munkajog területén a Nemzetközí Munkaügyi Szervezet egyezményeinek – rendelkezéseit választják a szerződésükre

<sup>125</sup> Calliess: i.m. 102-103. o., Ferrari: i.m. 43-45. o.

<sup>126</sup> Ferrari: i.m. 46. o.

<sup>127</sup> Burián – Czigler – Vörös: i.m. 212. o.

<sup>128</sup> Anyagí jogí jogválasztás esetén a választott jog csak az egyébként alkalmazandó jog dispozitív szabályainak helyébe lép, a választott jog mellett tehát érvényesülnék az egyébként alkalmazandó jog kógens szabályai. A kollíziós jogí jogválasztás ezzel szemben azt jelenti, hogy a jogválasztás nemcsak a választott jog dispozitív szabályaira vonatkozik, hanem annak kógens normáira is, tehát a választott jog teljes egészében az egyébként alkalmazandó jog helyébe lép. Elfogadott azonban, hogy a felek jogválasztással sem kerülhetik meg a szerződésükre egyébként irányadó jog feltétlen érvényesülést kívánó (imperatív) szabályait. Lásd: Burián – Czigler – Vörös: i.m. 202-203. o., Mádl – Vékás (2018): i.m. 337-338. o., Nagy: i.m. 129. o.

alkalmazandó jognak, amikor az egyébként nem volna a szerződésükre alkalmazandó.<sup>129</sup>

A jogválasztó megállapodás (jogválasztó klauzula) létrejöttére, alaki és anyagi érvényességére a Róma I rendelet 10., 11. és 13. cikk rendelkezéseit kell alkalmazni [Róma I rendelet 3. cikk (5) bekezdés]. A rendelkezés elvi alapja az ún. elkülönítés (separability) elve, amelynek értelmében a szerződések részét képező jogválasztásról szóló megállapodásokat a szerződés többi feltételétől független megállapodásként kell tekinteni, létezését és érvényességét annak a szerződésnek a létezésétől és érvényességétől, amelybe azt inkorporálták, függetlenül kell elbírálni.<sup>130</sup> A jogválasztásról szóló megállapodás létezésre és érvényességére ezért tartalmaz a Róma I rendelet is önálló szabályozást.

## **b) A felek jogválasztási szabadságának korlátai**

A felek jogválasztási szabadságának több tekintetben korlátot állít ugyanakkor a Róma I rendelet. Ezek a korlátok nemzetközi munkajogi jogviszony esetén a 8. cikk szerinti jogválasztás esetén érvényesülő korlátok, valamint az általános szabályok közül a 3. cikk (4) bekezdése.

A 8. cikk (1) bekezdés második mondata kimondja, hogy a jogválasztás nem eredményezheti azt, hogy a munkavállalót megfosztják a jogválasztás hiányában az e cikk (2), (3) és a (4) bekezdése értelmében alkalmazandó jog olyan rendelkezései által biztosított védelemtől, amelyektől megállapodás útján nem lehet eltérni. Ez azt célozza, hogy jogválasztási kikötéssel ne lehessen megkerülni az egyébként alkalmazandó jog kógens szabályait (azok a szabályok, amelyektől „megállapodás útján nem lehet eltérni”)<sup>131</sup>, azok hatálya alól ne lehessen kiszerezni. Eszerint a felek jogválasztása nem vezethet oda, hogy a munkavállalót megfosztjuk az egyébként alkalmazandó jog kógens szabályaitól. A felek jogválasztását nagymértékben korlátozza tehát, hogy az objektív kapcsolóelvek révén jelentős azon kötelező munkajogi előírásoknak a száma, amelyek kógens normaként alkalmazandók a munkajogviszonyra. Ilyenkor a választott jog továbbra is irányadó, de a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog kógens normái mellett érvényesülhetnek csak. Szabó Sarolta megfogalmazásában „a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog adja meg a munkavállaló védelmének minimum szintjét, ezzel gátolva a munkáltatónak – adott

---

<sup>129</sup> A magyar irodalomból lásd: Mádl – Vékás (2018): i.m. 344-345. o., Burián – Czigler – Vörös: i.m. 202-203., 207. o., Király Miklós: A szerződésekre irányadó nem állami normák alkalmazása – különös tekintettel a választottbírói eljárásra In Berke Barna – Nemessányi Zoltán: Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. I. kötet. HVG ORAC, Budapest 2016. 296-304. o.

<sup>130</sup> A separability elvéről, és annak a főszerződésekbe foglalt választottbírói kikötések kapcsán felmerülő érvényesüléséről lásd: Bán Dániel – Nemessányi Zoltán: A választottbírói szerződésre alkalmazandó jog meghatározása. In Berke Barna – Nemessányi Zoltán: Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. I. kötet. HVG ORAC, Budapest 2016. 225-239. o., különösen: 228. o.

<sup>131</sup> Egy kommentárirodalmi álláspont szerint: „Rögzíteni kell, hogy ez a szabály a módosítás következtében tágra értelmezendő, ám nehéz pontosan meghatározni, hogy milyen szabályokat is foglal magában. Lásd: Bankó Zoltán – Berke Gyula – Kajtár Edit – Kiss György – Kovács Erika: Kommentár a Munka törvénykönyvéhez. Második átdolgozott kiadás. Wolters Kluwer, Budapest, 2014. 22. o.

esetben – kedvezőbb jog kikötésének teljes körű érvényesülését.<sup>132</sup> Szabó Sarolta álláspontja szerint a 8. cikk szerinti speciális szabály magába olvasztja a tisztán belföldi szerződések esetében a külföldi jog választásának 3. cikk (3) bekezdésben<sup>133</sup> foglalt általános korlátját.<sup>134</sup>

A 3. cikk (4) bekezdése kimondja, hogy amennyiben a jogválasztás időpontjában valamennyi egyéb lényeges tényállási elem egy vagy több tagállamhoz kapcsolódik, a felek valamely nem tagállam jogára vonatkozó jogválasztása nem sértheti az uniós jog – illetve adott esetben az eljáró bíróság szerinti tagállam jogában végrehajtott – olyan rendelkezéseinek alkalmazását, amelyekről megállapodás útján nem lehet eltérni. Ez az ún. belső piaci klauzula pedig arra az esetre ad szabályozást, ha a választott jog nem egy tagállami jog. A 3. cikk (4) bekezdése az uniós jog olyan rendelkezéseinek alkalmazását írja elő, amelyekről megállapodás útján nem lehet eltérni. Eszerint egy nem uniós állam jogának választásával nem lehet megkerülni az uniós jog, illetve annak a tagállami jogokba átültetett kógens szabályait<sup>135</sup>, amennyiben a jogválasztás időpontjában a szerződést – magán a jogválasztáson kívül – valamennyi lényeges tényállási eleme egy (vagy több) tagállamhoz kapcsolja. A kommentáritudalom ilyennek tekinti az irányelveknek a gyengébb felet – mint amilyen a munkavállaló is – védő rendelkezéseit.<sup>136</sup> A 3. cikk (3) bekezdéshez hasonlóan a (4) bekezdés sem alkalmazható, ha a tényállás egy lényeges eleme már kapcsolódik egy nem tagállam jogához.

Az imperatív szabályok (9. cikk) és a közrendi szabály (21. cikk) nemcsak jogválasztáskor, hanem jogválasztás hiányában alkalmazandó jog esetén is érvényesülnek.

### 1.3. A jogválasztás hiányában alkalmazandó jog meghatározása 8. cikk alapján

Jogválasztás hiányában a Róma I rendelet objektív kapcsolóelvei segítségével határozható meg a szerződésekre alkalmazandó jog, egyéni munkaszerződések esetén a 8. cikkben rögzített kapcsolóelvek alapján, amennyiben az ott meghatározott alkalmazási feltételek teljesülnek.

A jogválasztás hiányában alkalmazandó jog főszabálya ugyanaz a Róma I rendeletben, mint a Római Egyezményben<sup>137</sup> volt: a *lex loci laboris*, azaz a szokásos munkavégzési

---

<sup>132</sup> Szabó Sarolta: A nemzetközi munkaszerződések kollíziós szabályainak értelmezése az Európai Unió Bírósága előtt. In Harsági Viktória – Horváth E. Írisz – Raffai Katalin – Suri Noémi – Szabó Sarolta: Határon átnyúló viták rendezése: törekvések és megoldások. PPKE JÁK, Budapest, 2015. 73. o.

<sup>133</sup> A 3. cikk (3) bekezdésének célja, hogy a lényeges nemzetközi elemmel nem rendelkező, tehát tisztán belföldi tényállások esetén korlátozza a felek jogválasztását. Ld továbbá: Calliess i.m. 105. o.

<sup>134</sup> Szabó (2015): i. m. 73-74. o.

<sup>135</sup> Mádl – Vékás (2018): i. m. 346-347. o., Burián – Czizler – Vörös: i. m. 228-229. o., Nagy: i. m. 132. o.

<sup>136</sup> Erre utal: Calliess: i. m. 84-85. o.

<sup>137</sup> 6. cikk (2) bek.: „A 4. cikk rendelkezései ellenére, a 3. cikk szerinti jogválasztás hiányában a munkaszerződésre az alábbiak az irányadóak:

a) azon ország joga, ahol a munkavállaló a szerződés teljesítéséért rendszerint a munkáját végzi, még ha ideiglenesen egy másik országban is foglalkoztatják; vagy

b) ha a munkavállaló munkáját rendszerint nem ugyanazon országban végzi, úgy az azon telephely szerinti ország joga, ahol a munkavállalót alkalmazták;

hely államának joga. A Róma I rendelet kidolgozásakor az uniós jogalkotó a Bíróságnak a Római Egyezményhez kapcsolódó állandó gyakorlata alapján pontosította az egyéni munkaszerződésekre vonatkozó kollíziós szabályozást. A Bíróság a Római Egyezmény szabályainak értelmezése során rendszerint felhívja az egyezményhez készített Giuliano és Lagarde által írt jelentést<sup>138</sup>, és hangsúlyozza: az egyezmény 6. cikkének célja, hogy „megfelelőbb szabályozást alkosson olyan területeken, ahol a szerződő felek egyikének érdeke nem ugyanolyan szinten helyezkedik el, mint a másiké, és [ezáltal] megfelelőbb védelmet biztosítson annak a félnek, akit a szerződéses jogviszonyban gazdasági-társadalmi szempontból a gyengébb félnek kell tekinteni”.<sup>139</sup>

A Római I rendelet 8. cikke a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog meghatározására egy három lépcsős szabályozást ad.

### 1.3.1. A szokásos munkavégzés helye

Az első lépcsőben érvényesülő objektív kapcsolószabály a munkavégzés szokásos helye. Az irodalom szerint az e kapcsolószabállyal kijelölt jog jelenti azt a szakmai és gazdasági-politikai környezetet, ahol a munkavállaló a tevékenységét kifejti.<sup>140</sup>

A 8. cikk (2) bekezdésének első mondata a kapcsolószabály ún. fizikai dimenzióját<sup>141</sup> adja meg: „...a szerződésre azon ország joga az irányadó, ahol vagy – ennek hiányában – ahonnan a munkavállaló a szerződés teljesítéseként rendszerint a munkáját végzi”. A Római Egyezmény 6. cikkének rendelkezését azért volt szükséges kiegészíteni a „vagy – ennek hiányában – ahonnan” fordulattal, mert „az ahol” fordulat nem adott szabályozást azokra az esetekre, amikor a munkavállaló rendszerint több államban végzi a munkáját ugyanazon időszakban.<sup>142</sup> A korrekció szükségessége a joghatósági rendelkezéssel összefüggésben a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke értelmezésekor merült fel. A Bíróság gyakorlata szerint az 5. cikk 1. pontja szerinti fordulat arra a helyre utal, ahonnan a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeit alapvetően teljesíti<sup>143</sup>, vagy arra a helyre, ahol a szakmai tevékenységeinek tényleges központját kialakította<sup>144</sup>, vagy pedig iroda hiányában arra a helyre, ahonnan a munkavállaló munkájának nagyobb részét végzi<sup>145</sup>. A Róma I rendelet 8. cikk (2) bekezdésének

---

kivéve, amennyiben a körülmények összessége arra utal, hogy a szerződés egy másik országgal szorosabb kapcsolatban áll, amely esetben a szerződésre e másik ország joga az irányadó.”

<sup>138</sup> HL 1980. C 282., 1. o.

<sup>139</sup> *Ld. pl.*: 2011. március 15-i Koelzsch ítélet, C-29/10, ECLI:EU:C:2011:151, 40. és 42. pontok, 2011. december 15-i Voogsgaard ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 35. pont, 2013. szeptember 12-i Schlecker ítélet, C-64/12, ECLI:EU:C:2013:551, 33. pont

<sup>140</sup> Mádl – Vékás (2018): i. m. 513. o., Nagy: i. m. 137. o.

<sup>141</sup> A kifejezést használja: Szabó (2015): i. m 75. o.

<sup>142</sup> Erre a Római Egyezmény gyakorlatában a Koelzsch ítélet is utal: „...azon helyre utaló kapcsolóelv rendszertani értelmezése, ahol a munkavállaló 'rendszerint a munkáját végzi', lehetővé teszi e szabály alkalmazását azokban az esetekben is, amikor a munkavégzésre több tagállamban kerül sor”, *ld.*: 2011. március 15-i Koelzsch ítélet, C-29/10, ECLI:EU:C:2011:151, 39. pont.

<sup>143</sup> 1993. július 13-i *Mulox IBC Ltd v Hendrick Geels* ítélet, ECLI:EU:C:1993:306, 21–23. pontok

<sup>144</sup> 1997. január 9-i *Rutten v Cross Medical* ítélet, C-383/95, ECLI:EU:C:1997:7, 23. pont

<sup>145</sup> 2002. február 27-i *Weber* ítélet, C-37/00, ECLI:EU:C:2002:122, 42. pont

második mondata pedig a kollíziós szabály időbeli dimenzióját<sup>146</sup> pontosítja azzal, hogy kimondja: „rendszerinti munkavégzés helye szerinti országban nem változtat, ha a munkavállalót ideiglenesen egy másik országban foglalkoztatják”. A munkavégzés átmeneti helyének a megváltozása az alkalmazandó jogot ugyanis nem változtatja meg, a munkavégzés szokásos helyének állama változatlan marad. Nagy Csongor találó megállapítása szerint az „már magából »a szokásos munkavégzés« kifejezésből is következik, hogy az eseti helyváltoztatás önmagában nem zárja ki a 8. cikk főszabályának alkalmazását: azt a helyet keressük ugyanis, ahol a munkavállaló munkáját szokásosan (de nem kizárólag) végzi”.<sup>147</sup>

A szokásos munkavégzés helyének kapcsolóelvét illetően különösen ki kell emelni a C-29/10 sz. Koelzsch ítélet. A tényállás szerint az 1998. október 16-án Luxembourgban kötött munkaszerződéssel H. Koelzsch tehergépjármű-vezetőt, osnabrücki lakost nemzetközi fuvarozást végző gépjárművezetőként alkalmazta a Gasa. A munkaszerződésre a felek a luxemburgi jogot választották, és kikötötték ezen állam bíróságainak kizárólagos joghatóságát. A Gasa átszervezésének és a Németországból induló közlekedési eszközök tevékenysége csökkentésének a bejelentését követően e társaság munkavállalói e tagállamban munkavállalói képviselket („Betriebsrat”) alapítottak, amely póttagjának választották meg H. Koelzscht. H. Koelzsch munkaszerződését a Gasa igazgatója ezt követően felmondta. H. Koelzsch erre tekintettel pert indított a munkáltatójának jogutódjával szemben, és a jogellenes elbocsátása, illetve a felmondási idő be nem tartása miatt kártérítést, valamint munkabérhátralék megfizetését követelte.<sup>148</sup>

Az előzetes döntéshozatalt kezdeményező bíróság előtt (és a korábbi eljárásban is) H. Koelzsch többek között azzal érvelt, hogy a luxemburgi jog *lex contractus*ként történő választása ellenére a Római Egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése alapján a német jognak a munkavállalói képviselket („Betriebsrat”) tagjait védő kötelező rendelkezései alkalmazandók a jogvitára, mivel a felek jogválasztása hiányában a német jog a szerződésre alkalmazandó jog. Ezért az elbocsátása jogellenes, mivel az elbocsátással szembeni védelemről szóló német törvény megtiltja az említett „Betriebsrat” tagjainak az elbocsátását, és a Bundesarbeitsgericht (szövetségi munkaügyi bíróság) ítélezési gyakorlata értelmében ez a tilalom a póttagokra is kiterjed.<sup>149</sup>

A Bíróság ítéletének elvi tartalma a következők szerint összegezhető. A Római Egyezmény 6. cikk szerinti, „ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi” kapcsolóelvet szélesen kell értelmezni, míg a szintén 6. cikk szerinti azon székhely kapcsolóelvet, „ahol a munkavállalót alkalmazták”, akkor kell alkalmazni, ha az eljáró bíróság nem tudja megállapítani a rendszerinti munkavégzés helye szerinti országot. Először azt kell tehát megvizsgálni, hogy a munkavállaló a munkáját alapvetően egy és ugyanazon országban végzi e. A munkavégzés szokásos helye a Bíróság szerint azonban akkor is alkalmazandó, amikor a munkavállaló egynél több szerződő államban végzi tevékenységeit, amennyiben az eljáró bíróság meg tudja határozni azt az államot, amelyikkel a munkavégzés jelentős fokú kapcsolatot mutat. Ha tehát a

<sup>146</sup> A kifejezést használja: Szabó (2015): i. m. 75. o.

<sup>147</sup> Nagy i. m. 137. o.

<sup>148</sup> 2011. március 15-i Koelzsch ítélet, C-29/10, ECLI:EU:C:2011:151, 13-18. pontok

<sup>149</sup> 2011. március 15-i Koelzsch ítélet, C-29/10, ECLI:EU:C:2011:151, 18, 22. pontok

munkavégzésre egynél több tagállamban kerül sor, a rendszerinti munkavégzés helye szerinti ország kapcsolóelvét úgy kell érteni, hogy „az arra a helyre utal, ahol vagy ahonnan a munkavállaló ténylegesen végzi a szakmai tevékenységeit, és tevékenységi központ hiányában azon hely, ahol a tevékenységeinek nagyobb részét végzi”.<sup>150</sup>

A C-384/10. sz. Voogsgeerd ügy szintén kiemelést érdemel. A munkaszerződésre választott luxemburgi jog mellett kérdés volt ugyanis az eljáró bíróság számára, hogy melyik a perbeli szerződésre alkalmazandó jog, mivel az alapeljárás felperese a végkielégítéshez való jogát a belga jog kötelező rendelkezéseire alapozta, és kérte a Bíróságot, hogy értelmezze a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdését és különösen az e rendelkezés b) pontjában szereplő, a munkavállalót alkalmazásba vevő telephely szerinti ország kapcsolóelvét. A Bíróság ítéletében rámutatott: „a kérdést előterjesztő bíróság lényegében arra vár választ, hogy az olyan ténybeli elemek, mint a munkavállaló tényleges foglalkoztatásának helye, az a hely, ahol a munkavállaló jelentkezni köteles, és ahol a tevékenysége elvégzéséhez szükséges utasításokat megkapja, illetve a munkáltató tényleges telephelye, befolyásolják-e a munkaszerződésre a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése értelmében alkalmazandó jog meghatározását.”<sup>151</sup> A Bíróság szerint jóllehet a feltett kérdések a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjára vonatkoztak, kiemelte, hogy „az alapügyben szóban forgó munkaviszonyt jellemző elemek, amelyeket a kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatal iránti kérelem indokolása végett ismertetett, inkább látszanak megfelelni a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában foglalt elveknek, mint az e rendelkezés b) pontjában foglaltaknak”. A Bíróság e megállapítását arra tekintettel tette, hogy „a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének megfogalmazásából kitűnik, hogy a jogalkotó szándéka az volt, hogy hierarchiát állítson fel a munkaszerződésre alkalmazandó jog meghatározása során figyelembe veendő elvek között.”<sup>152</sup>

A Bíróság a feltett kérdést igenlően válaszolta meg, és kimondta, hogy a munkaviszonyt jellemző elemek, amelyek az előzetes döntéshozatalra utaló határozatban szerepeltek, „befolyásolják az e munkaviszonyra alkalmazandó jog meghatározását abban az értelemben, hogy amennyiben az említett helyek ugyanabban az országban találhatók, akkor az eljáró bíróság úgy tekintheti, hogy az eset a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában foglalt kategóriába tartozik.” Hangsúlyozta továbbá: „ha az eljáró bíróság megállapítja, hogy a munkavállalónak mindig egy és ugyanazon helyen kell jelentkeznie, ahol az utasításokat kapja, e bíróságnak úgy kell tekintenie, hogy a munkavállaló a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontja értelmében ezen a helyen végzi rendszerint a munkáját. Ezek az elemek, amelyek a tényleges foglalkoztatás jellemzői, mind a munkaszerződésre alkalmazandó jognak ez utóbbi kapcsolóelv alapján történő meghatározását érintik, és nem befolyásolhatják egyúttal a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése b) pontjának alkalmazását is.”<sup>153</sup>

<sup>150</sup> 2011. március 15-i Koelzsch ítélet, C-29/10, ECLI:EU:C:2011:151, 43-50. pontok

<sup>151</sup> 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 9-12., 23. pontok

<sup>152</sup> 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 31-32., 34. pontok

<sup>153</sup> 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 40-41., 44 pontok



### 1.3.2. A munkavállalót alkalmazásba vevő telephely szerinti kapcsolóelv

A 8. cikk (3) bekezdése értelmében, ha a szokásos munkavégzés helyének joga nem állapítható meg, akkor a szerződésre azon telephely szerinti ország joga az irányadó, ahol a munkavállalót alkalmazták. A Bíróság a kisegítő kapcsolószabály alkalmazási körét szűken értelmezi, mert rendszerint a munkavégzés szokásos helye szerinti állam joga jobban biztosítja a munkavállalók védelmét szolgáló normák alkalmazását.<sup>154</sup> A Bíróságnak a Római Egyezmény 6. cikk (2) bekezdés a) és b) pontjának<sup>155</sup> értelmezéséhez kapcsolódó állandó gyakorlata szerint azon „telephely” szerinti kapcsolóelvet, „amely a munkavállalót alkalmazásba vette”, csak akkor lehet alkalmazni, ha az eljáró bíróság nem tudja megállapítani a rendszerinti munkavégzés helye szerinti országot.<sup>156</sup> A C-384/10. sz. Voogsgeerd ügyben a Bíróság hangsúlyozta azt is, hogy „munkaszerződésre alkalmazandó jog szempontjából a teljes mértékű kiszámíthatóságot csak a fennmaradó kapcsolóelv szigorú értelmezése biztosíthatja”.<sup>157</sup>

A C-384/10. sz. Voogsgeerd ügyben a Bíróság rámutatott arra is, hogy a „munkavállalót alkalmazásba vevő telephely” fogalma úgy értendő, mint amely kizárólag arra a telephelyre utal, amely a munkavállaló felvételét intézte, és nem pedig arra, amelyhez a munkavállaló a tényleges foglalkoztatása révén kapcsolódik.<sup>158</sup> Az ítélet elvi tartalma továbbá, hogy a jogi személyiséggel való rendelkezés nem olyan követelmény, amelynek e rendelkezés értelmében a munkáltató telephelyének meg kell felelnie.<sup>159</sup> A Bíróság arra a kérdésre, hogy telephelynek tekinthető-e a munkáltató társasággal kapcsolatban álló másik társaság telephelye, még akkor is, ha az utasítási jogot e másik társaságra nem ruházták át, a következő választ adta: „a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontját úgy kell értelmezni, hogy a munkáltatóként hivatalosan megjelölt vállalkozástól eltérő, ezen előbbi vállalkozással kapcsolatban álló vállalkozás telephelye akkor minősülhet „telephelynek”, ha objektív tényezők egy attól eltérő valós helyzet megállapítását teszik lehetővé, mint amely a szerződés feltételeiből kitűnik, és ez még arra az esetre is értendő, ha a vezetési hatáskört e másik vállalkozásra hivatalosan nem ruházták át.”<sup>160</sup>

<sup>154</sup> Mádl – Vékás (2018): i. m. 513. o., Nagy: i. m. 137,

<sup>155</sup> 6. cikk (2) bek.: „A 4. cikk rendelkezései ellenére, a 3. cikk szerinti jogválasztás hiányában a munkaszerződésre az alábbiak az irányadóak:

a) azon ország joga, ahol a munkavállaló a szerződés teljesítéseként rendszerint a munkáját végzi, még ha ideiglenesen egy másik országban is foglalkoztatják; vagy

b) ha a munkavállaló munkáját rendszerint nem ugyanazon országban végzi, úgy az azon telephely szerinti ország joga, ahol a munkavállalót alkalmazták;

kivéve, amennyiben a körülmények összessége arra utal, hogy a szerződés egy másik országgal szorosabb kapcsolatban áll, amely esetben a szerződésre e másik ország joga az irányadó.

<sup>156</sup> A Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontjának rendszertani elemzéséből következő gyakorlatot ld: 2011. március 15-i Koelzsch ítélet, C-29/10, ECLI:EU:C:2011:151, 43. pont, 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 32., 35., 39. pontok, 2013. szeptember 12-i Schlecker ítélet, C-64/12, ECLI:EU:C:2013:551, 31-32. pont

<sup>157</sup> 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 47. pont

<sup>158</sup> 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 43-52. pontok

<sup>159</sup> 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 53-58. pontok

<sup>160</sup> 2011. december 15-i Voogsgeerd ítélet, C-384/10, ECLI:EU:C:2011:842, 59-63. pontok

### 1.3.3. A szorosabb kapcsolat elve – az ún. kitérítő klauzula

Végül, kivételesen, ha a munkaszerződés egy, a 8. cikk (2) vagy (3) bekezdés szerinti országtól eltérő országgal szorosabb kapcsolatban áll, az ún. kitérítő klauzula szabályai alapján kell meghatározni az alkalmazandó jogot. A kitérítő klauzulával lehet kezelni azokat az atipikus eseteket, amikor a munkaszerződés egy másik állammal mutat szorosabb kapcsolatot, mint amit a 8. cikk (2) vagy (3) bekezdés szerinti kapcsolóelvek felhívnak. A Róma I. rendelet 8. cikk (4) bekezdésében foglalt kitérítő klauzula<sup>161</sup> tartalmát tekintve megegyezik a Római Egyezmény 6. cikk (2) bekezdés szerinti<sup>162</sup> kitérítő klauzulával.

A C-64/12. sz. Schlecker ügyben foglalkozott először a Bíróság a kitérítő klauzula alkalmazási lehetőségeivel nemzetközi elemet tartalmazó munkaviszonyokban. A tényállás szerint M. J. Boedeker a Schlecker alkalmazásában állt (számos fiókteleppel rendelkezik különböző tagállamokban), és a Németországban történő 1979. december 1-jétől 1994. január 1-jéig tartó munkavállalását követően az új munkaszerződés értelmében Boedekert a Schlecker hollandiai ügyvezetőjeként vették alkalmazásba. A Schlecker 2006. június 19-i levelében többek között arról tájékoztatta M. J. Boedekert, hogy a hollandiai ügyvezetőként betöltött munkaköre 2006. június 30-tól megszűnik, és felhívta őt, hogy – változatlan szerződési feltételek mellett – 2006. július 1-jétől kezdve területi „könyvvizsgálati” vezetőként dolgozzon a németországi Dortmundban. M. J. Boedeker panaszt nyújtott be a munkáltatónak a munkavégzés helyének módosítására irányuló egyoldalú határozatával szemben, de az új munkakörét felvette, röviddel ezt követően azonban betegszabadságra távozott, majd holland bírósághoz fordult, és keresetében kérte a bíróságot, hogy az állapítsa meg munkaviszonyára a holland jog alkalmazását, másrészt, hogy szüntesse meg a második munkaszerződést, valamint ítéljen meg számára végkielégítést.<sup>163</sup>

Az alkalmazandó jog meghatározása szempontjából releváns volt, hogy a felek a munkaszerződésre nem választottak alkalmazandó jogot, és a felek nem vitatták, hogy M. J. Boedeker Hollandiában több mint tizenegy évig huzamosan és megszakítás nélkül gyakorolta tevékenységeit. A kérdést előterjesztő bíróság úgy vélte azonban, hogy valamennyi egyéb, a szerződéshez fűződő kapcsoló körülmény Németországgal jelöl szorosabb kapcsolatot.

A Bíróságnak arra kellett választ adnia, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában előírt kapcsolóelvtől csak akkor lehet-e eltérni, ha nincs tényleges kapcsolódás, vagy akkor is, ha a bíróság megállapítja, hogy a munkaszerződés valamely más országgal szorosabb kapcsolatban áll.<sup>164</sup> A Bíróság álláspontja szerint a Római Egyezmény 6. cikkének szövegéből és céljából az következik, a bíróságnak először el kell végeznie az irányadó jog meghatározását az

<sup>161</sup> (4) Ha a körülmények összessége arra utal, hogy a munkaszerződés egy, a (2) vagy (3) bekezdés szerinti országtól eltérő országgal szorosabb kapcsolatban áll, e másik ország joga alkalmazandó

<sup>162</sup> „...kivéve, amennyiben a körülmények összessége arra utal, hogy a szerződés egy másik országgal szorosabb kapcsolatban áll, amely esetben a szerződésre e másik ország joga az irányadó.”

<sup>163</sup> 2013. szeptember 12-i Schlecker ítélet, C-64/12, ECLI:EU:C:2013:551, 7-9. pontok

<sup>164</sup> 2013. szeptember 12-i Schlecker ítélet, C-64/12, ECLI:EU:C:2013:551, 30. pont

ezen cikk (2) bekezdésének a), illetve b) pontjában szereplő meghatározott kapcsolóelvek alapján, de ha a körülmények összességéből arra a következtetésre jut, hogy a munkaszerződés valamely más országgal szorosabb kapcsolatban áll, a nemzeti bíróság feladata a Római Egyezmény 6. cikk (2) bekezdésének a) és b) pontjában meghatározott kapcsolóelvektől eltérni és e másik ország jogát alkalmazni.<sup>165</sup>

A Bíróság az ítéletében a következőket hangsúlyozta:

„40 Ezért a kérdést előterjesztő bíróságnak figyelemmel kell lennie a munkaviszonyt jellemző körülmények összességére, valamint értékelnie kell azt a körülményt vagy körülményeket, amely, illetve amelyek véleménye szerint a legjelentősebbek. Ahogy azt a Bizottság kifejtette, és a főtanácsnok az indítványa 66. pontjában megjegyezte, a konkrét esetben eljáró bíróság nem juthat ugyanakkor automatikusan arra a következtetésre, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában megjelölt szabályt mellőzni kell önmagában amiatt, hogy az egyéb – a tényleges munkavégzés helyén kívüli – releváns körülmények számuknál fogva valamely másik országot jelölnek ki.

41 A jelentős kapcsolóelemek közül ellenben figyelemmel kell lenni különösen arra az országra, ahol a munkavállaló a tevékenységéből származó jövedelmek utáni adó- és járulékfizetési kötelezettségét teljesíti, valamint arra az országra, ahol a munkavállaló a szociális biztonsági, valamint a különböző nyugdíjbiztosítási, egészségbiztosítási és rokkantsági biztosítási rendszereknek a tagja. Másfelől a nemzeti bíróságnak szintén figyelembe kell vennie az ügy körülményeinek összességét, különösen a munkabér és az egyéb foglalkoztatási feltételek meghatározásához kapcsolódó paramétereket.”

A Bíróság végül a kérdésre azt a választ adta, hogy a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdését akként kell értelmezni, hogy „a nemzeti bíróság e rendelkezés utolsó része alapján – még abban az esetben is, amikor valamely munkavállaló a munkaszerződés tárgyát képező munkát rendszerint, huzamosan és megszakítás nélkül egy és ugyanazon országban végzi – mellőzheti a szokásos munkavégzési hely szerinti ország jogát, amennyiben a körülmények összességéből az tűnik ki, hogy az említett szerződés egy másik országgal szorosabb kapcsolatban áll.”<sup>166</sup>

#### **1. 4. Az imperatív szabályok és a közrend klauzula szabálya a Róma I rendeletben**

A nemzetközi magánjog elméletében és tételes jogában kétféle módszer alakult ki a közrendet a konkrét esetben sértő külföldi jogszabály alkalmazásának a kivédésére: az imperatív normákkal és a közrendi záradék segítségével történő védelem. Mindkét jogintézmény alkalmazása végső soron az irányadó külföldi jog mellőzését eredményezi, eszközök a jogalkalmazó kezében a fórum joga által védett értékek és érdekek megóvására.

A különbség alkalmazásukban annyi, hogy míg a közrendi záradék negatív értelemben védi a fórum jogának értékrendjét az azzal összeegyeztethetetlen külföldi jog alkalmazásának tilalmával, addig a feltétlen alkalmazást kívánó szabályok a közrend pozitív jellegű védelmét szolgálva eltérést nem engedő módon konkrét, tételes jogi

<sup>165</sup> 2013. szeptember 12-i Schlecker ítélet, C-64/12, ECLI:EU:C:2013:551, 35-36. pontok

<sup>166</sup> 2013. szeptember 12-i Schlecker ítélet, C-64/12, ECLI:EU:C:2013:551, 42. pont

rendelkezésekként érvényesülnek. Jogtechnikai szempontból az imperatív szabály azt jelenti, hogy a bírónak a kollíziós kapcsolást kiiktatva a kérdést automatikusan a közvetlen jogrendezést biztosító, kötelezően alkalmazandó belföldi szabály alapján kell elbírálnia. Az imperatív szabályok pozitívak abban az értelemben, hogy a szabályok nemcsak kizorítják a közrenddel esetlegesen ellenkező idegen normákat, hanem ténylegesen meg is válaszolják, tartalmilag is szabályozzák az adott kérdést. Különbőség még, hogy a közrendi záradék mindig a fórum jogának védelmét szolgálja, az imperatív szabályok esetén harmadik állam imperatív szabályait is figyelembe lehet venni, ha azok a tényállással szoros kapcsolatban állnak és a tényállás megítélése szempontjából meghatározó a jelentőségük.<sup>167</sup>

A Róma I rendelet 9. cikke tartalmaz rendelkezést az imperatív, másként a feltétlen alkalmazást igénylő kényszerítő szabályokra, a 21. cikke pedig a hagyományos közrendi záradék (klauzula) szabálya. Alkalmazásukat illetően a (37) preambulumbekkezdés a következőket mondja ki: „A közérdeken alapuló bizonyos megfontolások indokolják a tagállami bíróságok azon lehetőségét, hogy kivételes körülmények között a közrend és az imperatív rendelkezések alapján kivételt tegyenek. Az «imperatív rendelkezések» kifejezést meg kell különböztetni az e rendelet bizonyos rendelkezéseiben használt »a rendelkezések, amelyekről megállapodás útján nem lehet eltérni« kifejezéstől, és azt megszorítólag kell értelmezni.” Az uniós jogalkotó ez utóbbi értelmező magyarázattal is hangsúlyozni kívánta, hogy a rendelet alkalmazása során különbséget kell tenni a kógens és az imperatív normák<sup>168</sup> között.

#### 1.4.1. A Róma I rendelet 9. cikke szerinti imperatív rendelkezések

A Róma I rendelet 9. cikke az imperatív rendelkezések alkalmazását két esetben teszi lehetővé. A (2) bekezdés értelmében az eljáró bíróság jogosult minden korlátozás nélkül alkalmazni a saját jogának imperatív normáit abban az esetben is, ha a tényállásra egy másik állam joga lenne alkalmazandó. A 9. cikk (3) bekezdése pedig az eljáró bíróság számára lehetőséget biztosít (de nem ír elő kötelezettséget) arra, hogy figyelemmel legyen más állam jogának imperatív rendelkezéseire. A (3) bekezdés értelmében nem bármely állam, hanem csak azon ország jogának imperatív rendelkezéseire lehet figyelemmel lenni, amelyben a szerződésből eredő kötelezettségeket teljesíteni kell vagy teljesítették, amennyiben ezek az imperatív rendelkezések a szerződés teljesítését jogszerűtlenné teszik. A Bíróság a C-135/15. sz. Nikiforidis ítéletében hangsúlyozta, hogy „az eljáró bíróság által érvényre juttatható

---

<sup>167</sup> Mádl – Vékás (2018): i.m. 147-148. o., Raffai Katalin: A közrendi klauzula a nemzetközi magánjogi törvényerejű rendeletben In Berke Barna – Nemessányi Zoltán: Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. II. kötet. HVG ORAC, Budapest, 2016. 18-21. o., Raffai Katalin: Néhány gondolat az imperatív normák szabályozásának szükségességéről. In Berke Barna – Nemessányi Zoltán: Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. II. kötet. HVG ORAC, Budapest 2016. 30-33. o.

<sup>168</sup> Vékás Lajos normatani szempontból hangsúlyozza egyrészt, hogy a diszpozitív és a kógens szabályok közötti megkülönböztetés csak a magánautonómia jogviszonyait rendező normák körében releváns, másrészt, hogy imperatív, azaz feltétlen érvényesülést kívánó szabályokról csak a nemzetközi tényállások elbírálásánál beszélhetünk. Lásd: Vékás Lajos: A diszpozitív szabályozás elve és az elv kérdőjelei a gyakorlatban. Magyar Jog. 2018/7-8. sz. 389. o.

imperatív rendelkezéseknek a Róma I-rendelet 9. cikkében foglalt felsorolása kimerítő jellegű”, és 9. cikket akként kell értelmezni, hogy „az kizárja, hogy az eljáró bíróság jogszabályként alkalmazhasson olyan imperatív rendelkezéseket, amelyek nem az eljáró bíróság helye szerinti állam vagy azon állam rendelkezései, ahol a szerződésből eredő kötelezettségeket teljesíteni kell vagy azokat teljesítették.”<sup>169</sup> Kiemelendő, hogy a Róma I-rendelet 9. cikk (3) bekezdése azt is rögzíti, hogy „annak mérlegelése során, hogy érvényre kell-e juttatni e rendelkezéseket, figyelembe kell venni természetüket és céljukat, és alkalmazásuk vagy nem alkalmazásuk következményeit.”

A Róma I-rendelet 9. cikkének (1) bekezdésében foglalt definíciót a Bíróság a C-369/96. és C-376/96. sz. egyesített Arblade<sup>170</sup> ügyben hozott ítéletében kifejtett megállapításokra vezeti vissza a szakirodalom, mert ebben a döntésében fogalmazta meg a Bíróság a jogintézmény összetevőit. A Bíróság hangsúlyozta, hogy nem lehet általánosságban nemzetközileg kényszerítő imperatív jelleget tulajdonítani egy tagállami szabálynak, erre csak akkor van lehetőség, ha betartásához közérdek fűződik. Ezért nem minden kötelező nemzeti előírásnak van nemzetközi vonatkozásban kényszerítő jellege<sup>171</sup>. Például azon szabályok, amelyek elsősorban adminisztratív, nyilvántartási célokat szolgálnak, nem vezethetnek az uniós alapszabadságok korlátozásához, ezzel szemben nemzetközi vonatkozásban kényszerítőnek minősülnek azok a rendelkezések, amelyek alapvető fontossággal bírnak az adott tagállam politikai, szociális, gazdasági rendje szempontjából és a közérdek védelmét szolgálják.<sup>172</sup> A C-135/15. sz. Nikiforidis ítéletében a Bíróság egyebekben rögzítette azt is, hogy a Római Egyezmény 7. cikke szerinti „Kötelező szabályok” alatt helyesen imperatív szabályokat kell érteni.<sup>173</sup> A tagállami bíróságoknak a Római Egyezmény 7. cikkének értelmezése során erre tekintettel kell eljárni.

A Róma I-rendelet 9. cikk (1) bekezdésében foglalt definíció kapcsán hangsúlyozni kell, hogy a definícióban jól meghatározható kulcselemek vannak, mint pl. a közérdekűség vagy a közvetlen alkalmazás kritériuma, és amennyiben azok hiányoznak, nem beszélhetünk feltétlen alkalmazást igénylő kényszerítő normákról. A közérdekűség kapcsán kommentárirodalom kiemeli, hogy tipikusan a közérdek kategóriájába illeszkednek a következők: versenyjog (hazai és uniós), kulturális javak védelme, egyes környezetvédelmi kérdések, pénzügyi, vám és adójogi rendelkezések (különös tekintettel devizaforgalomra), szintén ide tartozik a kisajátítás és államosítás, állami tulajdonnal összefüggő kérdések, a szerződésre vonatkozó alaki előírások. A kommentárok további példaként említik egy norma imperatívusként történő minősítésére a pénzügyi piacokkal kapcsolatos rendelkezéseket, beruházásvédelmi szabályokat, de megemlítik a lízingbeadó, illetve a biztosító monopolhelyzetét korlátozó rendelkezések védelmét, vagy az ingatlanok forgalomképességéhez vagy a

<sup>169</sup> 2016. október 18-i Nikiforidis ítélet, C-135/15, ECLI:EU:C:2016:281, 49-50 pontok

<sup>170</sup> 1999. november 23-i Arblade ítélet, C-369/96. és C-376/96. sz. egyesített ügyek, ECLI:EU:C:1999:575, 30-31. pontok

<sup>171</sup> Ezt hangsúlyozza: Renner, Moritz: Rome I Article 9 In Calliess, Galf Peter (ed.): Rome Regulations. Commentary. 2nd. ed., Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015. 246-247. o.

<sup>172</sup> Az összefoglalót illetően lásd: Raffai: Néhány gondolat ...i.m. 41 o.

<sup>173</sup> 2016. október 18-i Nikiforidis ítélet, C-135/15, ECLI:EU:C:2016:281, 12 pont.

bérleti jogviszonyok szociális töltetű szabályozásához kapcsolódó védelmet is.<sup>174</sup> Az imperatív szabály fogalmát, tartalmi ismérveit illetően fontos utalni arra, hogy történetileg az imperatív szabályok alkalmazása a gazdasági forgalom szabályozásával összefüggésben jelent meg, de később kiterjedt azokra a magánjogi viszonyokra is, amelyekben a felek alá-fölé rendeltségi viszonya indokolja, hogy a jogalkotó ilyen egyoldalúan érvényesülő kötelező szabályokkal védje a gyengébb felet (fogyasztó, munkavállaló, kereskedelmi ügynök, biztosítási szerződések).<sup>175</sup>

A Róma I rendelet 9. cikk (1) bekezdésében található meghatározásban szereplő felsorolást („a közérdek – mint például politikai, társadalmi vagy gazdasági rendjének megőrzése – szempontjából”) illetően a kommentárirodalom kiemeli, hogy egy norma imperatív jellegének szempontjából lényeges, hogy az alapvető fontosságú (jogalkotói) szabályozói célokat szolgáljon. A kommentárirodalom hangsúlyozza azt is, hogy a 9. cikk (2) bekezdésbeli „az eljáró bíróság országának joga szerint” fordulat értelmezése során abból kell kiindulni, hogy nemcsak a nemzeti jogoknak, hanem az uniós jogrendnek is lehetnek olyan szabályai, amelyek nemzetközileg kényszerítőnek minősülnek.<sup>176</sup> Az imperatív normák körét semmiképpen nem lehet kimerítően meghatározni, esetről-esetre kell tehát vizsgálni, hogy felhívásának alkalmazási feltételei fennállnak-e.

Az Európai Unió Bíróságának az imperatív szabályokkal kapcsolatos döntései (C-381/98. sz. Ingmar ítélet<sup>177</sup>, C-184/12. sz. Unamar ítélet<sup>178</sup> és a már hivatkozott C-135/15. sz. Nikiforidis ítélet<sup>179</sup>)

#### 1.4.2. A közrendi klauzula a Róma I rendeletben

A Róma I rendelet 21. cikke kimondja, hogy az e rendelet által meghatározott jog valamely rendelkezésének alkalmazása csak akkor tagadható meg, ha az alkalmazás nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság országának közrendjével („ordre public”). A rendelkezés egyértelművé teszi, hogy a közrendi klauzula akkor hívható fel, ha az alkalmazandó jog megállapításra került. A 21. cikk értelmében az eljáró fórum kizárólag akkor utasíthatja vissza a külföldi jog alkalmazását, amennyiben az nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró fórum közrendjével. A 21. cikk az eljáró fórum közrendjének részét képező anyagi jogi szabályok védelmét szolgálja. Az eljáró bíróság jogával való összeegyeztethetlenség követelménye magában foglalja azt is ugyanakkor, hogy a jogalkalmazónak az európai jog értékrendjére, s ekként az Európai

<sup>174</sup> Renner: i.m. 247-250. o., Thorn, Karsten: Art 9 Rom I-VO In Rauscher, Thomas (ed.): Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR Kommentar. Sellier, München, 2011. 437-446. o.

<sup>175</sup> Erre utal: Raffai: Néhány gondolat ... i.m. 29-30. o.

<sup>176</sup> Renner: i.m. 255-257. o., Thorn: i.m. 437. o.

<sup>177</sup> A Bíróság a kereskedelmi ügynöki irányelv védelmi funkciójából kiindulva mondta ki a 86/653/EGK irányelv 17-19. cikkeinek imperatív jellegét: 2000. november 9-i Ingmar GB ítélet, C-381/98, ECLI:EU:C:2000:605, 20-26. pontok

<sup>178</sup> A Római Egyezmény 7. cikkének (Imperatív szabályok) értelmezéséről: 2013. október 17-i Unamar ítélet, C-184/12, ECLI:EU:C:2013:663, 41-52. pontok

<sup>179</sup> A Bíróság a Róma I rendelet 9. cikkének (3) bekezdését értelmezte: 2016. október 18-i Nikiforidis ítélet, C-135/15, ECLI:EU:C:2016:281

Unió Bíróságának gyakorlatára is figyelemmel kell lennie.<sup>180</sup> A rendelkezés szövegében szereplő „nyilvánvalóan” fogalom kapcsán pedig a kommentárirodalom a szűk értelmezés követelményét támogatja.<sup>181</sup>

A kommentárirodalom utal arra, hogy a közrendi szabálynak a kötelmi jog területén a gyakorlatban korlátozott az alkalmazási köre. Ennek az egyik oka az, hogy ezen a területen az egyes jogrendszerek között nincsenek akkora különbségek, mint a például a családjog területén. Másrészt a jogválasztás korlátjaiként működő szabályok kiszűrnek már számos negatív hatást, mint ismert, azok nem engedik megkerülni az egyébként alkalmazandó jog kógens rendelkezéseit.<sup>182</sup>

## **2. A Róma II rendelet és a nemzetközi munkajogi kollíziós tényállások**

A nemzetközi munkajogi kollíziós tényállások szempontjából a Róma II rendeletből a szervezett fellépésből eredő kártérítési kötelekre és az ún. culpa in contrahendo-ból keletkező igényekre alkalmazandó jog meghatározására szolgáló kollíziós szabályozás emelendő ki.

### **2.1 A Róma II rendelet és a szervezett fellépésből eredő kártérítési kötelek**

A Róma II. rendelet 9. cikke a következőket mondja ki: „A 4. cikk (2) bekezdésének sérelme nélkül, a munkavállalói vagy munkáltatói minőségben eljáró személynek, vagy az ezek szakmai érdekeit képviselő szervezetnek az olyan károkért való felelősségét érintő szerződésen kívüli kötelmi viszonyra, amely egy kilátásba helyezett vagy megvalósított szervezett fellépésből ered, azon ország jogát kell alkalmazni, amelyben a szervezett fellépésre sor fog kerülni vagy sor került.” Szemben a 4. cikk szerinti általános szabállyal, amely a kár bekövetkezésének jogát rendeli alkalmazni, a 9. cikk a károkozó magatartás elkövetése helyének jogát rendeli alkalmazni. Jogirodalmi álláspontok kiemelik, hogy ez a jogsértő magatartásra fókuszáló kapcsolóelvet követő szabályozás megfelelőbb abból a szempontból, hogy a károkozó inkább van tisztában a saját államának szabályaival.<sup>183</sup> A Bíróság előtt egyébként nem volt még olyan ügy, amelyben a Bíróság a 9. cikk rendelkezéseit kellett volna értelmeznie.

A 9. cikk alkalmazása során ugyanakkor az eljáró bíróságnak figyelemmel kell lennie álláspontunk szerint a 17. cikk biztonsági és magatartási szabályokra is. E rendelkezés azt mondja ki, hogy „a felelősnek tekintett személy magatartásának megítélése során – tényszerűen és megfelelő mértékben – figyelembe kell venni a felelősségre okot adó

---

<sup>180</sup> Burián László: Európai kollíziós jog: Korszak- és paradigmaváltás a nemzetközi magánjogban? Magyar Jog, 2012/11. 700. o., Renner, Moritz: Rome I Article 21 In Calliess, Graf Peter (ed.): Rome Regulations. Commentary. 2nd. ed., Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2015. 399. o.

<sup>181</sup> Thorn, Karsten: Art 21 Rom I-VO In Rauscher, Thomas (ed.): Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht EuZPR/EuIPR Kommentar. Sellier, München, 2011. 586. o., Renner: i.m. 396., 407. o.

<sup>182</sup> Thorn: i.m. 585. o., Renner: i.m. 396. o.

<sup>183</sup> Filip Dorssemont - Aaukje van Hoek: Collective Action in Labour Conflicts under the Rome II Regulation (Part I). European Labour Law Journal. 2011/1. p. 50, lásd részletesebben a tanulmányban írottakat.

cselekmény helyén és időpontjában hatályban lévő biztonsági és magatartási szabályokat.”

A különös felelősségi tényállások esetén is alkalmazandó a Róma II rendelet 15. cikke<sup>184</sup>, amely meghatározza, hogy a szervezett fellépésből eredő kártérítési kötelezettségek e rendelet szerint alkalmazandó jogot milyen anyagi jogi kérdésekben kell alkalmazni (másként, mire terjed ki az alkalmazandó jog, annak mi az alkalmazási hatóköre).

## 2.2. A culpa in contrahendo-ból keletkező szerződésen kívüli kötelmi viszonyok.

A Róma II rendelet értelmében a culpa in contrahendo-ból keletkező igényeket az ilyen kollíziós tényállások elbírálása során szerződésen kívüli kötelmi viszonyoknak kell minősíteni. Ez a szabályozás összhangban van a Bíróságnak a C-334/00. sz. Tacconi ítéletében<sup>185</sup> hozott döntésével. A Bíróság ebben az ügyben a szerződéses tárgyalások jogellenes megszakításával okozott károk megtérítésére irányuló kötelezettségeket illetően úgy foglalt állást, hogy az ilyen igények nem szerződéses természetűek, hanem a jogellenes károkozásból, illetve azzal egy tekintet alá eső cselekményből eredő igényekkel egy tekintet alá esők. Az uniós jogalkotó – amint azt Nagy Csongor hangsúlyozza – annak érdekében, hogy a különböző uniós nemzetközi magánjogi instrumentumok közötti fogalmi konzisztenciát biztosítsa, a kollíziós szabályozás megalkotásakor ezt az értelemezési irányt követte.<sup>186</sup>

A Róma II rendelet 12. cikkének<sup>187</sup> rendelkezései alapján ugyanakkor hangsúlyozandó, hogy a culpa in contrahendo-ból keletkező szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra

---

<sup>184</sup> „A szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra e rendelet szerint alkalmazandó jog különösen a következőkre vonatkozik:

- a) a felelősség alapja és mértéke, beleértve azon személyek meghatározását, akik felelősségre vonhatók az általuk elkövetett cselekményekért;
- b) a felelősség alóli mentesülés indokai, valamint a felelősség bármiféle korlátozása vagy megosztása;
- c) a károk megléte, természete és mértékének megállapítása, vagy az igényelt jóvátétel;
- d) azon intézkedések, amelyeket a bíróság az eljárási joga által meghatározott hatáskörök korlátain belül a sérülés vagy károsodás megelőzése és megszüntetése, illetve a kár megtérítése érdekében megtehet;
- e) a kártérítés vagy jóvátétel iránti igény átruházhatóságának, illetve öröklés útján történő átszállásának kérdése;
- f) azon személyek köre, akik kártérítésre jogosultak a személyesen elszenvedett károkért;
- g) kártérítési felelősség más személy cselekményeiért;
- h) a kötelezettségek megszűnésének, továbbá az elévülés és a jogvesztés feltételei, beleértve az elévülési vagy jogvesztési határidők kezdetével, megszakadásával és nyugvásával kapcsolatos szabályokat is.”

<sup>185</sup> 2002. szeptember 17-i Tacconi ítélet, C-334/00, ECLI:EU:C:2002:499

<sup>186</sup> Nagy i. m. 162. o.

<sup>187</sup> „(1) A szerződés megkötését megelőzően folytatott tárgyalásokból eredő olyan szerződésen kívüli kötelmi viszonyra, amely attól függetlenül létrejön, hogy a szerződés megkötésére ténylegesen sor került-e, azt a jogot kell alkalmazni, amely a szerződésre alkalmazandó, vagy amelyet a szerződésre annak megkötése esetén kellett volna alkalmazni.

(2) Amennyiben az alkalmazandó jog az (1) bekezdés alapján nem határozható meg, akkor az alkalmazandó jog:

a) azon ország joga, amelyben a kár bekövetkezik, függetlenül attól, hogy a károkozó esemény mely országban következett be, valamint függetlenül attól, hogy az említett esemény közvetett következményei mely országban vagy országokban jelentkeztek; vagy



kialakított többlépcsős kollíziós szabályozás az első lépcsőben a szerződésre alkalmazandó jogot hívja fel, és csak a második lépcsőben – ha az alkalmazandó jog a 12. cikk (1) bekezdése alapján nem határozható meg – lesz az alkalmazandó jog „azon ország joga, amelyben a kár bekövetkezik, függetlenül attól, hogy a károkozó esemény mely országban következett be, valamint függetlenül attól, hogy az említett esemény közvetett következményei mely országban vagy országokban jelentkeztek” [12. cikk (2) bekezdés a) pont].

### 2.3. Az imperatív szabályok és a közrend klauzula szabálya a Róma II rendeletben

A Róma I rendelet szabályozásával azonos módon a Róma II rendelet által alkalmazni rendelt jogszabályi rendelkezéseket nem lehet alkalmazni akkor, ha az adott norma alkalmazása nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen a fórum közrendjével (26. cikk), és az alkalmazandó jog mellett érvényesülniük kell a fórum imperatív (azaz, feltétlen érvényesülést kívánó) szabályainak (16. cikk) is.

A közrendi záradék alkalmazásának tipikus esetköröként említi a jogirodalom a jogellenes károkozási tényállásokban az ún. büntető kártérítést előíró normák alkalmazásának a mellőzését a közrendbe ütközésre hivatkozással.<sup>188</sup> Nagy Csongor álláspontja szerint ugyanakkor elfogadható az az álláspont is, hogy a nem túlzó büntető kártérítés összege nem ütközik a közrendbe.<sup>189</sup>

A Róma II rendelet 16. cikke értelmében – szemben a Róma I rendelet 9. cikkének (3) bekezdésében foglaltakkal – csak a lex fori imperatív szabályai alkalmazandók. Az imperatív normák – ugyanúgy mint a Róma I rendelet esetében – köre nem korlátozódik a kötelmi jogra, hanem azok a fórum közrendjének egészéből származhatnak.<sup>190</sup> Meg kell jegyezni, hogy az 'Elsőbbséget élvező kötelező rendelkezések' (az angol szövegváltozatban: overriding mandatory provisions, a német szövegváltozatban: 'Zwingende Vorschriften') címet viselő 16. cikk megszövegezésében<sup>191</sup> a Római Egyezmény 7. cikkének szövegtartalmára<sup>192</sup> hasonlít, ekképpen megszövegezésében nem azonos a Róma I rendelet Imperatív rendelkezések

---

b) amennyiben a felek szokásos tartózkodási helye a károkozó esemény bekövetkezésének időpontjában ugyanabban az országban található, akkor ezen ország joga; vagy

c) amennyiben az eset valamennyi körülménye alapján egyértelmű, hogy a szerződés megkötését megelőzően folytatott tárgyalásokból eredő szerződésen kívüli kötelmi viszony nyilvánvalóan szorosabban kapcsolódik egy, az a) és b) pontban említettektől eltérő országhoz, akkor e másik ország joga.”

<sup>188</sup> Burián – Czigler – Vörös: i.m. 259-260. o.

<sup>189</sup> Részletesebben ld: Nagy Csongor István: Büntető kártérítés és közrend: az USA-ban megítélt büntető kártérítés elismerése és végrehajtása a kontinentális Európában. Jogtudományi Közlöny, 2014/7-8., 332-343. o.

<sup>190</sup> Burián – Czigler – Vörös: i.m. 259. o.

<sup>191</sup> E rendelet egyetlen rendelkezése sem korlátozhatja az eljáró bíróság országának joga szerint érvényesülő azon szabályok alkalmazását, amelyek kötelező jelleggel, a szerződésen kívüli kötelmi viszonyra egyébként alkalmazandó jogra tekintet nélkül szabályozzák a tényállást.”

<sup>192</sup> „Ezen egyezmény rendelkezései nem korlátozzák az eljáró bíróság országának joga szerint érvényesülő azon szabályok alkalmazását, amelyek kötelező jelleggel, a szerződésre egyébként alkalmazandó jog figyelmen kívül hagyásával szabályozzák a tényállást.”

címet viselő 9. cikkével. A C-135/15. sz. Nikiforidis ítéletében a Bíróság ugyanakkor rögzítette, hogy a Római Egyezmény 7. cikke szerinti „Kötelező szabályok” alatt helyesen imperatív szabályokat kell érteni.<sup>193</sup> Álláspontunk szerint a tagállami bíróságnak emiatt a Róma II rendelet értelmezése során is erre tekintettel kell eljárni.

#### IV. Összegzés

Az uniós rendeletek alkalmazása során különös figyelmet kell fordítani a jogi aktusok hatályára, rendelkezéseinek alkalmazása során pedig arra, hogy az egyes rendelkezések értelmezése a rendelet preambulumbekzdéseire, valamint a Bíróság joggyakorlatára tekintettel történjen meg. Az uniós rendeletekben szereplő fogalmak értelmezése során körültekintően kell eljárni az uniós jog autonóm értelmezési követelménye miatt.<sup>194</sup> Az uniós rendeletek fogalmainak értelmezése a meghatározására ugyanis az Európai Unióról szóló szerződés 19. cikk (1) bekezdése értelmében a Bíróságnak van értelmezési monopóliuma. Burián László pontos megfogalmazása szerint „[a]z autonóm minősítés során a nemzeti jogban is ismert vagy korábban ismeretlen jogintézményeket az uniós jogban szabályozott, illetve az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában kialakított tartalommal és kritériumok szerint kell minősíteni”.<sup>195</sup> A nemzeti jogban kodifikált minősítés csak uniós minősítés hiányában vagy a nemzeti jog szerinti értelmezésre vonatkozó kifejezett utalás esetében van lehetőség”.<sup>196</sup> Az uniós jog autonóm értelmezési követelménye miatt vizsgálni szükséges ezért mindig, hogy egy nemzetközi munkajogi kollíziós tényállásban felmerülő fogalmat illetően a minősítés Nmjt.-beli szabályai alkalmazhatók-e.<sup>197</sup>

---

<sup>193</sup> 2016. október 18-i Nikiforidis ítélet, C-135/15, ECLI:EU:C:2016:281, 12 pont.

<sup>194</sup> Vékás Lajos: A törvény szerkezetéről és néhány általános részi kérdésről. In Berke Barna – Nemessányi Zoltán: Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. I.–II. kötet. HVG ORAC, Budapest, 2016. 16. o.

<sup>195</sup> A minősítés fogalmát illetően röviden a következők emelendők ki. Az elbírálandó nemzetközi magánjogi tényállásra (a jogvitában megválaszolandó jogkérdésre) alkalmazandó kollíziós szabály kiválasztása és az adott életbeli tényállásra való alkalmazása során a jogalkalmazónak értelmeznie kell a kollíziós szabály tényállásában szereplő anyagi jogi intézményeket. Ezen értelmezés alapján kell az elbírálandó tényállást a megválaszolandó jogkérdésnek megfelelően szubszumálni, besorolni a megfelelő kollíziós szabály tényállása alá. Az így kiválasztott kollíziós szabály kapcsolódva fogja kijelölni, hogy mely állam anyagi joga alapján kell elbírálni az adott tényállást. Mádl – Vékás (2018): i.m. 103. o.

<sup>196</sup> Burián (2012): i.m. 699. o.

<sup>197</sup> Vékás (2016): i. m. 16. o.